

מדשן ביתך

גליון
מס' 242

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א
נערך לדפוס לע"נ המהנדס רבי דוד ב"ר חיים הכהן עדני זצ"ל

אחרי קדושים
תש"פ

הגבורה, וכי יעלה על הדעת שלא היה מספיק לו הציווי כמות שהוא, בלי הוספת הזירו והאיום עליו בעונש המיתה? אלא, כל עוד האדם חי, פועלים עליו כל תכונות וכוחות הטבע, ועל פי כוחות הללו ידיעה חושית משפיעה יותר מידיעה מופשטת, לכן גם אהרן צריך להזהיר באותו סגנון עם הציור המוחש ממיתת בניו.

"אחרי מות שני בני אהרן" (ט"ז - א)

בארבעה מקומות בתורה נסמכה מיתת הצדיקים לפרשה אחרת: א'. בפרשת "אחרי מות" נסמכה מיתת בני אהרן לפרשת יום הכיפורים. ב'. בפרשת "חקת" נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה. ג'. בפרשת "חוקת" נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה. ד'. בפרשת "עקב" נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות.

כותב בספר "לחם לפי הטף", דבר זה בא ללמד אותנו ארבעה דברים שהצדיקים מביאים לדור:

א'. מיתת בני אהרן נסמכה ליום הכיפורים, ללמדנו, כשם שיום הכיפורים מכפר, כך מיתת צדיקים מכפרת. [ירושלמי יומא א' - א].

ב'. מיתת מרים נסמכה לפרשת פרה אדומה, שבזכות מרים היתה באר המים שהיתה מספקת לישראל כל צרכיהם, שהרי פרה אדומה באה לכפר על חטא העגל, כמו שאמרו חז"ל משל לבן שפחה שטינף פלטיץ של מלך, אמר המלך: תבוא אמו ותקנח צואת בנה, וכן הצדיקים מתקנים חסרון בניהם ומספקים להם כל צרכיהם וכל העולם כולו ניזון בזכות הצדיקים, כמו שהגמ' אומרת במסכת תענית [כ"ה]: כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב הרובים מערב שבת לערב שבת.

ג'. מיתת אהרן נסמכה לפרשת בגדי כהונה, ללמדנו, שזכותו של צדיק היא מגן וצינה על הדור, כמו שהבגד מציל מקור ומחום, וכמו שרש"י פירש על הפסוק [במדבר י"ג - כ] "היש בה עץ אם אין" - אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו.

ד'. מיתת אהרן נסמכה לשבירת הלוחות, שהצדיק מלמד את תורת ה', ועכשיו משמת, הרי זה כמו שבירת הלוחות.

"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימותו" (ט"ז - א)

שואל רבי חיים פלאג'י, לכאורה המילה "וימותו" מיותרת, שהרי כתוב בתחילת הפסוק "אחרי מות?" ומתוך, לכאורה קשה, מצד אחד כתוב שבני אהרן מתו כי נכנסו שתויי יין, ומצד שני, כתוב [דברים ט' - כ] "ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו", וכתב שם רש"י שהקב"ה כעס עליו בגלל מעשה העגל וביקש להענישו ב"כליו בנים", אלא שמשה רבנו התפלל עליו והועילה תפילתו לכפר מחצה ורק שניים מבניו מתו, וא"כ לא מובן, אפוא, על מה בדיוק הם מתו, בגלל שאהרן עשה את העגל או בגלל שהם נכנסו שתויי יין למקדש? התשובה היא, באמת היתה גזירה על ארבעת בני אהרן שימותו בעוון עשיית העגל, אלא שמכוח תפילת משה התרצה הקב"ה להמית רק שניים מבניו. אלו שניים? דבר זה נקבע ע"י נדב ואביהוא עצמם, שעל ידי זה שנכנסו שתויי יין למקדש, היו הם השניים המומתים. לפי זה מבואר הפסוק היטב, "אחרי מות שני בני אהרן", בכל מקרה היו צריכים למות שניים מבניו, כי הוא עשה את העגל, ומדוע דווקא שניים אלו? על זה נאמר "בקרבכם לפני ה' וימותו".

"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימותו" (ט"ז - א)

משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר לו, אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני, אשר ודאי האחרון זירז את החולה לשמירה על עצמו יותר מאשר הרופא הראשון [רש"י].

מה אנו מוצאים במשל זה, הלא בעצם שני הרופאים הזהירו אותו בשווה ואסרו עליו אותם הדברים, מסביר רבי אייזיק שר, ההבדל הוא שהשני הוסיף על הראשון בהמחשת הסכנה על פי מה שאירע לפלוני שזלזל. רואים מכאן, עד כמה חשובה היא האזהרה הניתנת בצורה מוחשית ולא מסתפקת באמירה סתמית ומופשטת, כי הרי מדובר באהרן הכהן הגדול שהיה שווה למשה רבנו בדרגתו, וכמו שכתוב בתהילים [צ"ט - ו] "משה ואהרן ככהניו", גם האזהרה הלא הושמעה לאוזנו על ידי משה אחיו, מפי

הזכויות שמורות למלקט הרב יוסף זריצקי שליט"א

דרוש חכם לב היודע את ערך זיכוי הרבים בלימוד התורה
ומוכן לתרום את הוצאת הספר "מדשן ביתך" המלא וגדוש יותר מרבת
פנינים ורעיונות נפלאים ומתוקים המיועדים לדרשנים, מגידי שיעורים, מרצים
ושאר מזכי הרבים וכמוכן לכל אוהבי תורה ומבקשיה

ניתן לפנות בטלפון 054/8484044

או בדואר אלקטרוני mideshenb@gmail.com

למה הוא מזכיר מיתתן ביום הכיפורים, ללמד שכשם שיום הכיפורים מכפר על ישראל, כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל. [ירושלמי יומא א' - א].

הגמ' אומרת בכתובות [ק"ג], יצאה בת קול ואמרה, כל מי שהיה בשעת פטירתו של רב מזומן הוא לחי העולם הבא. מה ההדגשה "כל"? בספר "נחל יצחק" לגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור מסביר לפי הירושלמי שדרש סימוכין בין מיתת צדיקים ליום הכיפורים, א"כ מה יום הכיפורים אינו מכפר בלי תשובה כדעת רבנו, גם מיתת צדיקים אינה מכפרת אלא בתשובה. אבל דעת רבי היא, שעיצומו של יום הכיפורים מכפר אפילו בלי תשובה, ובפטירתו של רבי קבעו בשמים כפי שיטתו, שיהיה פ' מכפר אפילו בלי תשובה, ואותו הדבר מיתת הצדיקים, לכן יצאה בת קול ואמרה "כל" מי שהיה בהלוויתו של רבי, בין שעשה תשובה ובין לא עשה תשובה, מזומן לעולם הבא.

אך ה"משך חכמה" מוסיף תנאי לדבר, שאמנם לא צריך תשובה, אבל להרגיש בחסרונו של הצדיק כן צריך, ואלו הם תוכן דבריו: יש מכנה משותף בין מיתת צדיקים ליום הכיפורים, כשם שיום הכיפורים יש בעצם היום ענין סגולי שהוא עת רצון להתכפר על כל החטאים, כך גם מיתת צדיקים יש ביום זה ענין סגולי ועת רצון, וכמו שהגמ' במועד קטן [כ"ה]: אומרת: רוכב בערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק. אבל כל זה בתנאי כאשר אדם יודע כיצד לנהוג ביום הכיפורים, אבל מי שיום הכיפורים הוא יום רגיל אצלו, אמנם הוא צם ומתפלל, אבל לא חושב לשוב מחטאיו, ודאי שיום הכיפורים לא מכפר. אותו הדבר במיתת צדיקים, מתי היא מכפרת, רק כאשר מרגישים את גודל האבידה ומבכים את ההעדר, אבל מי שביום פטירתו או בהלוויתו לא חש ומרגיש את גודל האבידה, מיתת הצדיק לא תכפר עליו.

רב אחא ורב זעירא פתח [כיון שראה מיתת בני אהרן אמר] [איוב ל"ז - א] "אף לזאת יחרד לבי".

שואל החיד"א בספרו "נחל קדומים", מה הקשר בין איוב לבין מיתת בני אהרן? ומתוך הגמ' בסוטה [י"א]: אומרת, שלושה היו באותה עצה, בלעם, איוב ויתרו, ואיוב ששתק נידון ביסורין. איוב חשב שבשתיקתו לא עשה כלום ולכן לא חשש, אבל הגמ' בסנהדרין [נ"ב]: אומרת: וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהוא: אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה נהיג את הדור. אמר להן הקב"ה, נראה מי קובר את מי. ולכאורה, מדוע נענש אביהוא, הרי הוא שתק ורק נדב דיבר? חשב איוב בליבו, אם אנו רואים ששניהם נענשו, ראייה שגם השתיקה נחשבת לחטא, ועונשו של השומע כעונשו של המדבר, ולכן כיון שראה איוב מיתת שני בני אהרן, שגם אביהוא ששתק נענש, מיד "אף לזאת יחרד לבי".

בר קפרא בשם רבי ירמיה בן אלעזר אמר בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן, על הקריבה, ועל הקרבה, על אש זרה, ועל שלא נטלו עצה זה מזה. [ויק"ר כ"ה].

כותב החיד"א, כנגד זה הוזכרה מיתתן ארבע פעמים, בפרשת שמיני, בפרשת אחרי מות, בפרשת במדבר [ג - ד] ובדברי הימים [כ"ד - ב].

בר קפרא בשם רבי ירמיה בן אלעזר אמר בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן, על הקריבה, ועל הקרבה, על אש זרה, ועל שלא נטלו עצה זה מזה. [ויק"ר כ"ה].

ולכאורה, מה שלא נטלו עצה ממושה ואהרן, תביעה זו במקומה, שאולי אם היו מתייעצים עם משה ואהרן היו מייעצים להם שלא לעשות מה שעשו, אבל איזו טענה שלא התייעצו ביניהם, הרי שניהם עשו את זה יחד? רואים מכאן ראייה כמה חשוב להתייעץ ולחשוב האחד עם השני, וזוהי הטענה נגדם שאולי אם היו מתייעצים ואפילו האחד עם חברו, אולי היו נמנעים מלעשות הדבר.

בספר "ישועות מולכו" לרבי יהושע מקוטנא מתוך עפ"י מש"כ בספרא בפרשתנו "איש מחתתו" - איש איש מעצמו עשה, שלא נטלו עצה זה מזה, והגמ' שם מסבירה שהכניסו את הקטורת לפני ולפנים כל אחד בפני עצמו ולא ידעו אחד מהשני, ושלא ככוונה נזמנו שניהם למקום אחד בפנים, והגביהו ליבם שמעלתם כמעלת כהן גדול, והיה להם לדעת שאין כהן גדול אלא אחד, אלא מכיון שלא לקחו עצה זה מזה לכן נענשו.

ולפי"ז מתוך גם מה שיש להקשות מדוע התורה חוזרת ואומרת אחרי מות שני בני אהרן, הרי אנו כבר יודעים שנדב ואביהוא הם שניים, שהרי בפרשת שמיני [י"א - י"א] כתוב "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו"? לכן באה ההדגשה על "שני בני אהרן" כי כל אחד חטא בפני עצמו.

המהרי"ל דיסקין מתוך עפ"י מה שכתוב [ט"ז - י"ז] "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", יוצא שכל אחד מהם עבר על האיסור "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד" בזה שהקטירו, ושניהם היו יכולים למנוע חטא זה ע"י שהיו מחליטים לפני זה ולוקחים עצה זה מזה, וכשלא נהגו כך, חטאו שניהם. וזהו שכתוב "בקרבתם לפני ה'", היינו שעיקר חטאם היה "בקרבתם" של שניהם.

יש להקשות מדוע דווקא כאן הוזכר אהרן שלא יבא בכל עת אל הקודש, הרי נדב ואביהוא לא מתו בגלל שבאו בכל עת, אלא שלא הורשו כלל לבא אל הקודש ומסיבות נוספות? מתוך בספר "מדרש חכמים", עיקר חטאם של נדב ואביהוא היה בזה, שאע"פ שהיו צדיקים גדולים, התנשאו בצדקותם. "בקרבתם לפני ה'", חשבו את עצמם מקורבים לה, כי דווקא הצדיק ומנהיג הדור עלול להיכשל בגאווה והתנשאות בגלל עליונותו בתורה ויראה, ולכן נאמר לאהרן "ואל יבוא בכל עת אל הקודש", שלא יבוא על ידי זה לכלל גאווה, רק ביום הכיפורים שהכהן הגדול חייב להתוודות

על עוונותיו ומרגיש את שפלותו, ברגע זה בוודאי רחוק הוא מכלל גאות, רק אז מותר לו להיכנס לפני ולפנים

בספר "פנינים משולחן גבוה" מתרץ בשם רבי משה מרדכי אפשטיין, מצינו דוגמא לדבר במקום אחר, לנייר עיקר איסורו הוא שתיית יין, והתורה עשתה סייג גדר ואסרה עליו מחרצנים ועד זג, והסייג נעשה כעיקר האיסור, והחרצנים נאסרים כמו היין עצמו. אותו הדבר אצלנו, כיון שנדב ואביהוא בבואם אל הקודש פנימה הגיעו לכך שהקריבו אש זרה, ממילא הוצרך לעשות סייג וגדר שאסור להיכנס בחינם אל הקודש. ואפילו שלא חטאו בחטא הזה עצמו, שהרי עדיין לא נאסרה עליהם הכניסה, אבל כיון שאם היו נשמרים ונוזהרים ממנו לא היו באים לידי חטא החמור, הדבר מחייב לאסרו, וכיון שכך, הרי לעניין האזהרה נחשב הדבר כאילו משום איסור זה מתו.

"בקרבתם לפני ה' " (ט"ז - א) הגמ' בעירובין [ט"ז]. אומרת, שהחטא שבגינו נענשו בני אהרן היה שהביאו אש מההדיוט. מסביר רבי יוסף שאול נתנון, באמת הדין הוא שצריך להביא מן ההדיוט, אלא מקודם צריך שתירד אש מן השמים, והם הביאו אש מההדיוט לפני שירדה אש מהשמים, וחטאם היה "בקרבתם לפני ה'", שהקריבו לפני שירדה האש מאת ה'.

"דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש וכו' ולא ימות " (ט"ז - ב) זה זרזו מן הראשון. [רש"י].

שואל ה"שפת אמת", מה מיוחד במצוה זו שהיו צריכים בה זירוז מיוחד? ומתריך, נדב ואביהוא מסרו את נפשם על מצוה זו, כי הם היו צדיקים גדולים וכוונתם היה לטובה, וכמו שמושה רבנו אמר לאהרן, מובא ברש"י [י - ג] "עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך", אבל כיון שהיה חיסרון במעשיהם נענשו. ככל שהמצווה יותר גדולה, כך גודל הניסיון, לכן היה צריך זירוז מיוחד כדי שלא יחטאו. וזה שאומרת התורה "ולא ימות", שהמיתה אינה עונש על איסור הקירבה אל הקודש, אלא "ולא ימות" הוא חלק מהאזהרה שהזהירה התורה שהכוונה "אסור לך למסור את הנפש" כפי שעשו נדב ואביהוא. מוסף על זה ה"בית ישראל", שזאת גם הכוונה בהמשך הפסוק "ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו' כי בענן אראה על הכפורת", רמזה לנו התורה, שאסור לו לאדם לעלות אל מעל ומעבר ליכולתו והשגתו, גם אם רצונו להשיג על ידי כך מדרגות ומעלות גבוהות ונעלות. "בקרבתם לפני ה' וימותו", הקירבה היתירה, כאשר אין לה מקום, אסורה, כי "ואל יבוא בכל עת אל הקודש", וכל כך למה? "כי בענן אראה על הכפורת", כך גזרה חכמתו יתברך, שהנהגתו תהיה רק "בענן", דרך הסתר, וכיון שכן, אי אפשר לו לאדם להשיג השגות יותר מכח יכולתו. וזה הפירוש בהמשך [ג' - ב] "כי לא יראני האדם וחי".

"ואל יבוא בכל עת אל הקודש " (ט"ז - ב) ישנם שני אופנים להגיע לשמחת הלב, ע"י שתיית יין שנאמר [תהלים ק"ד - ט"ו] "ויין ישמח לבב אנוש", והיין נכנס לגוף האדם דרך הוושט, או ע"י לימוד תורה שנאמר [תהלים י"ט - ט"ו] "פיקודי ה' ישרים משמחי לב", לכהנים

נאסר להגיע לשמחה בבית המקדש ע"י שתיית יין אלא רק ע"י לימוד התורה הקדושה.

רבנו ה"בן איש חי" הביא רמז נפלא לדבר: "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש" המילה 'עת' בגימטרייה ארבע מאות שבעים כמניין קנה וושט, אלא יכול להגיע לידי שמחת הלב ע"י התורה בלבד.

"ואל יבוא בכל עת אל הקודש " (ט"ז - ב)

כותב השל"ה, הגמ' בכתובות [ג]. אומרת, איזהו עושה צדקה בכל עת, זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים. אולי יחשוב האדם, שעל ידי זה שהוא מפרנס בניו ובנותיו, הוא פטור מלתת צדקה, לכן אומרת התורה "ואל יבוא בכל עת אל הקודש", אינו יכול על ידי "צדקה" זו של "בכל עת" לבוא אל הקודש, להתרומם ולהגיע לדרגת הקדושה.

"ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת " (ט"ז - ב)

רבי חיים ויטאל כותב, המושג ענן זה מידת הדין, וכמו שכתוב באיכה [ג] - מ"ד] "סכותה בענן לך מעבור תפילה", לכן צריך להזהר מלהיכנס להקטיר קטורת, שמא תקטרג עליו מידת הדין ויתחייב מיתה, ולכן ציוותה התורה שיכנס אך ורק ביום הכיפורים שאז אין השטן יכול לקטרג ואין מידת הדין שולטת.

"כי בענן אראה על הכפורת " (ט"ז - ב)

אומר רבי מאיר שפירא מלובלין, לא להתייאש, אפילו בזמנים קשים כשחושך יכסה ארץ ונראה שאפסה כל תקווה, "אראה" ואשרה שכינת בתוך בני ישראל.

"בזאת יבוא אהרן אל הקודש " (ט"ז - ג)

"זאת" בגימטריה צום קול מוזון, לרמז, שגם הגדול בישראל צריך לצום, לשוב בתשובה ולתת צדקה כדי לבוא אל הקודש, כדי להשיג מדרגות יותר גבוהות.

"כתנת בד קודש " (ט"ז - ד)

כתונת הכהן הגדול עשויה מפשתן בלבד, מכאן החיד"א שבגד מפשתן ללא מין אחר, יש בו תועלת גדולה לחיים ולמתים לגדולים ולקטנים, שכל נפטר ל"ע שמלובש בבגדי פשתן לבן אפילו אם נפטר בחו"ל כל קטיגור נעשה לו סניגור ובטוח שינצל מכל היזק. ולכן הכהן גדול נכנס לבית קדשי קדשים בבגד פשתן בלבד, כי המלאכים מקנאים בו ויש חשש שיקטרגו עליו ולכן מלובש בבגד פשתן.

"כתנת בד קודש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו וכו' " (ט"ז - ד)

מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, אלא בארבעה ככהן הדיוט.

[רש"י].

מדוע מחוץ לקודש הקדשים הלך הכהן עם בגדי זהב ולא חשש שקטגור נעשה סניגור? התירוץ, מספרים שפעם באו חסידים לפני האדמו"ר רבי

לנהוג כלפי כל אדם מישראל, לבטל את הקפידיא שיש לנו על הזולת, ואין לך גמילות חסדים גדולה מזו.

"ולקח את שני השעירים" (ט"ז - י)

יש לדייק אחר שכבר כתוב לקיחת שני שעירים, מדוע חוזר כל פעם לומר שני שעירים ולא די לכתוב ולקח את השעירים. מתרץ ה"בני יששכר" [חודש תשרי מאמר ו'] "לקח" פירושו בדברים וכמו שהיה אצל אליהו בהר הכרמל שהתווכח עם נביאי הבעל והאשרה ואמר אליהו לעשות מזבחות ולהקריב פרים ואז יראו למי ירד האש מן השמים, וכאשר רצו להקריב את הפר לנביאי הבעל לא רצה הפר ללכת בשום פנים ואופן, וכולם דחפו אותו בכח ולא הצליחו עד שבא אליהו ואמר לפר לך עמהם. פתח הפר את פיו ואמר לאליהו לעיני כל העם אני וחבירי יצאנו מפרה אחת תאומים וגדלנו במרעה אחד והפר האחד עלה לחלקו של מקום ושמו של ה' יתקדש על ידו ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי, ולא רצה ללכת. אמר לו אליהו: פר, פר, אל תירא, לך עמהם ואל ימצאו עלילה שכשם ששמו של הקב"ה מתקדש ע"י הפר האחד כך יתקדש שמו של הקב"ה על ידך. ולכן כתיב כאן ולקח את שני השעירים, שמן הסתם גם כאן לא ירצה הפר ללכת לעזאזל אזי הכהן יקחנו בדברים ויאמר לו שעל ידי שניכם יתקדש שמו של הקב"ה ויתכפר עוונות עמו בית ישראל.

"גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל" (ט"ז - ח)

בספרים הקדושים מובא: קבלה בידנו שכל מה שיש בקדושה, יש כנגדו בטומאה - "זה לעומת זה" ממש, כדי שתהיה הבחירה חופשית לבחור בזה או בזה. "עזאזל" ראשי תיבות "זה לעומת זה עשה אלוקים".

"והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה" (ט"ז - ט - י)

הגמ' בשבועות [יג:] אומרת, שיהיו שני השעירים שווים במראה ובקומה ובדמים. אומר רבי שמשון רפאל הירש, שני שעירים היו דומים לגמרי במראה שלהם ושווים בערכם, אהרן הכהן היה עורך גורל כדי לקבוע איזה מהם יהיה לה' ואיזה לעזאזל. את השעיר לה' הקריב אהרן על המזבח והיה שוחטו, מזה דמו ושורף את בשרו, ואילו בשעיר השני לא נגעו עד שבא איש עתי ולקחו המדברה.

הבה נתאר לעצמינו אילו מחשבות עולות בראשו של השעיר השני, בוודאי שמח הוא בליבו על גורלו ששפר לעומת השעיר הראשון. אומר השעיר בליבו, איזה אומלל אותה שעיר שנגזר עליו להיות קרבן על המזבח, בשרו נשרף ונעשה למאכלת אש, ואילו אני, מה טוב חלקי ומה נעים גורלי, יכול אני להמשיך לרעות במרעה בנחת ובשלווה וללחך את עשב השדה כאוות נפשי. הנה, עוד מעט יבוא איש עיתי שייוחד לשם כך עוד מאתמול, והוא אמור לטייל איתי בחיק הטבע. לאחר מכן, כשיוצא השעיר מחוץ לעזרה מחוץ לעיר, רואה לנגד עיניו כבש גבוה שעשו במיוחד "לכבודו" - מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא" [יומא פרק ו' משנה ד'], ואחר כך היו יקירי ירושלים מלווים אותו, והוא

יואל מסאטמר שהיה ידוע כתקיף ובעל עמדות נחרצות, שאלוהו: מדוע הנהגת רבנו כה שונה מהנהגתו הידועה של רבי לוי יצחק מברדיצ'וב סגורן של ישראל, ואילו הנהגת הרבי נראית כמקטרגת על עם ישראל כלפי שמיא? ענה להם: אתם שומעים אותי כאשר גבי מופנה לארון קודש ופני כלפי הציבור, אך האם שמעם אותי פעם כשגבי לציבור ופני לארון קודש? והנמשל: כאשר אהרן נמצא מחוץ לקודש הקדשים והעם יכול לראותו, הליכתו בבגדי זהב דווקא מועילה שהעם יזכרו במעשה העגל וישובו בתשובה ביום כיפור. אך כאשר אהרן נמצא לבדו בקודש הקדשים לבדו לפני בוראו, כאן ראוי שלא יזכר חטא העגל וקטרוג, אלא רק סנגוריה על עם ישראל.

"כתונת בד קודש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף בגדי קודש הם וכו' ולבשם" (ט"ז - ד)

מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, אלא בארבעה ככהן הדיוט. [רש"י].

הירושלמי דורש את המילה "ולבשם" - "בלו שם", כלומר, הבגד הזה שלובש הכהן הגדול ביום הכיפורים, שם היו גנוזים, שם היו מתבלים ולא היו כשרים לכהן גדול אחר, לשנה הבאה היו חייבים להכין לכהן גדול בגדים חדשים. לפי"ז מבאר ה"משך חכמה" מדוע הבגדים שלבש הכהן הגדול לפני ולפנים היו בגדי לבן ולא שמונת הבגדים, כיון שלא לבשו בגדים אלו פעם נוספת, והתורה הרי חסה על ממונם של ישראל, לא רצתה התורה שאות בגדי הזהב יצטרכו להחליף בכל שנה, ובפרט שבבגדי הזהב יש גם את אבני החושן שהיה קשה מאוד להשיג אותן, לכן אמרה התורה ללבוש בגדי לבן, ואת זה הא אומר מצאתי במדרש במפורש.

"והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו" (ט"ז - ו)

"והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל" (ט"ז - ז)

"והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו" (ט"ז - יא)

בספר "נעם המצוות" שואל, הרי מצווה זו אמורה לגבי כל כהן גדול במשך כל הדורות, ואם כן למה נאמר "והקריב אהרן", היה צריך להיות כתוב והקריב הכהן הגדול? ומתרץ, ביום הכיפורים עומדים כולם בבית הכנסת כמשך כל היום ללא רגע אחד של הפוגה. כידוע, העולם עומד על שלושה עמודים: תורה, עבודה וגמילות חסדים. היכן מוצאים אותם ביום הכיפורים? תורה - קוראים בתורה ביום כיפור, וכן התפילה מלאה בפסוקים. עבודה - התפילה "עבודה שבלב". "גמילות חסדים" - יום הכיפורים הוא יום של סליחה ומחילה, והגמ' ביומא [פ"ה:] אומרת, עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, אך עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו. ויש שיטות בראשונים, שאם יש לאדם עבירות שבין אדם לחבירו, יום הכיפורים לא מכפר גם על עבירות שבין אדם למקום. ולכן, אם אתה מוכן למחול ולהתרצות - אין לך חסד גדול מזה. לכן הזכירה כאן התורה את אהרן מספר פעמים, ללמדנו ולהורותנו שכשם שאהרן היה אוהב שלום ורודף שלום, כך עלינו

היה לעזאזל, נלקח לארץ גזירה שממה וציה, לריסוק איברים. שני חברים שווים ודומים זה לזה, וגורל כל כך שונה ונבדל זה מזה. ללמדך, כי אם יעלה על הנער גורלו לה, וישיבוהו ללמוד תורה במקום קודש הקדשים של בית ישראל - "בית המדרש", ואז הוא יהיה קודש לה; אבל אם לא זה יהיה גורלו, או אז גורלו לעזאזל חלילה. הכל תלוי בראשיתו של החינוך, ואפילו שהפניה או הסטייה הינה קלה ביותר, אבל את התוצאות רואים ככל שמרוצת השנים תרחיק ותבדיל בין החברים.

ביאר נוסף כתבו המפרשים, הצורך שיהיו שניהם שווים בא לרמוז על הנקודה הדקה המבדילה בין קודש לחול, שהרי השעירים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו כמבואר ברש"י להלן פסוק י"א, ובענייני קדושה קשה מאוד להבחין מי באמת לה' ומי לעזאזל, כלומר, שקדושתו היא רק מעין מסווה.

רעיון נוסף אומרים הדרשנים, להורות שלצדקה ומעשים טובים לא יתרום פחות מאשר למותרות, שיתנו לצדקה לא פחות ממה שנותנים לעזאזל.

"והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל" (ט"ז - י')

הגמ' בשבת [פ"ה:] אומרת, מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, שנאמר "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". ולכאורה יש לדקדק, היכן רמוז כאן שעיר? מתרץ רבי שמשון מאוסטרופולי, "אם יהיו חטאיכם כשנים" בגימטריה "שעיר".

"ונתן את הקטורת על האש וכו' ולא ימות" (ט"ז - י"ג)

הא אם לא עשאה כתקנה חייב מיתה. [רש"י].

רבי ישראל מסלנט אמר פעם לעשיר ידוע בפטרבורג: הגמ' ביומא [כ"ו:] אומרת קטורת מעשרת, דכתיב "ישימו קטורה באפיך וכו' ברח' ה' חילו". עשירות וקטורת משולות זו לזו, כשם שבקטורת אם לא השתמשו בה, כהוגן, העונש הוא מיתה, כך אצל עשירות, אם יודעים איך להתנהג בה, אפשר לעשות על ידה דברים גדולים, ואם לאו, סכנות גדולות כרוכות בה. הסבא מנובהרדוק הוסיף על כך: עניות היא מהדברים היקרים שבעולם, כי אי אפשר לקנותה בכל הון דעלמא.

"ונתן את הקטורת על האש לפני ה' וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על

העדות ולא ימות" (ט"ז - י"ג)

שואל רבי אריה לייב, אב"ד וילקומיר, מה שונה קטורת של יום כיפור מקטורת של כל השנה, בקטורת של כל השנה כתוב [שמות ל - ז] "והקטיר עליו אהרן קטרת סמים", ואילו אצלנו ביום כיפור הלשון "ונתן את הקטורת על האש"? ומתרץ, בקטורת של כל השנה, הדין הוא להעלותה באש עד שתשלוט האש ברובה, אבל ביום כיפור יש דין נוסף "וכסה ענן הקטורת את הכפורת", וכך גם פסק הרמב"ם [פ"ד מהלכות יוב"פ ה"א], שהכהן הגדול ממתין בקודש הקדשים עד שיתמלא הבית עשן. לכן מחלקת התורה את ההקטרה לשתי עבודות שהיו בה, בתחילה רק "ונתן את הקטורת על האש", ואח"כ "וכסה ענן הקטורת".

חש עצמו נכבד ובר מעלה, ופוסע לצדו של ה"איש עייתי". וכך, כשרוחו של אותו שעיר זחוחה עליו, היה הולך ומטפס עד שהגיע לראש הצוק, ובעמדו בפסגת ההר היה משקיף משם אל הנוף המרהיב שפרוס סביבו והוא מתרונן בליבו על גורלו הטוב לעומת גורלו המר של רעהו האומלל שלא זכה לכל זאת. לא חולפים כמה רגעים, והוא מושלך ממרומי ההר, ובבת אחת הוא נעשה לגוש בשר מרוסק איברים שמת מיתה קשה ובוזיה מאין כמותה. אילו יכול, בוודאי היה השעיר ואמר לעצמו, עכשיו נוכח אני לדעת מה טוב חלקו וכמה שפר גורלו של השעיר השני, נכון שההוא לא "זכה" לטיל במדבר ולזון עיניו בנוף המרהיב הנשקף מראש ההר, אבל לפחות זכה להתעלות ולשמש קרבן לפני ה', ואילו אני, מה יצא לי מכל התענוגות הללו, איזו תועלת של ממש יש מאותן הנאות מדומות וכוזבות, הלא מוטב שלא היו מביאים אותי אל ראש ההר להשקיף אל הנוף המרהיב, כי אז עוצמת הנפילה כואבת פחות...

שני שעירי יום הכיפורים הריהם כמשל לאדם: שני אנשים היו שווים ודומים לגמרי, שניהם צמחו באותו בית גידול, האחד הקדיש עצמו לה', כל ימיו היה ספון בבית המדרש, עמל ויגע בתורת ה', משחיר פניו כעורב על דברי תורה. השני לעומתו נהנה ממנעמי החיים, מתענג בהנאות העולם, הוא מביט בחמלה על רעהו היושב בבית המדרש רכון על תלמודו וחושב בליבו: כמה אומלל איש זה, מדוע עליו לסגף את עצמו, וכי אינו יכול לנהוג כמוני, לשאוף אויר פסגות. ומה היה סופם של השניים? הראשון שיהיה כולו לה', נתעלה והתרומם וזכה לקרבת אלוקים ועתיד לנחול מכל הטוב הצפון לצדיקים. לעומת זאת, רעהו שהתענג כל ימיו ממנעמי העולם הזה, התרסק מראש ההר אל תוך התהום הפעורה, אלא שאז שהתברר לו שכל אותן הנאות היו הבל וריק ודמיון כוזב, כבר היה מאוחר מידי.

רבי משה מרדכי אפשטיין נתן טעם נוסף לשני השעירים, והגדיר זאת כמשל. שתי רכבות חונות בתחנה, זו לצד זו, שתיהן מתחילות לנסוע על המסילה, האחת פונה אט אט מערבה, והשניה מזרחה, וככל שהן מאיצות את נסיעתן, מתרחקות הן האחת מהשניה עד שמרחק של מאות קילומטרים מפרידים ביניהן, ואפילו שהיו שתיהן בתחנה אחת, אבל נטיה קלה של כל אחת מהן גרמה שיתרחקו כל כך. לא פעם אנו רואים שני אישים נבדלים ושונים בדעותיהם, ובכל זאת, אם נתבונן בתחילת דרכם, נראה ששניהם החלו את דרכם בחריצות ובמרץ לא רגיל, אלא שאחד פנה לימין והאחד לשמאל. ומדוע? כי בראשית דרכם הושפעו מאי אלו דברים פעוטים, ולאט לאט כל אחד פנה לדרכו, וככל שניצלו כישירוניתיהם וכוחותיהם יותר, כך הלכו והתרחקו יותר ויותר. כל אחד משוכנע כי אך האמת נר לרגליו והיא נמצאת רק אצלו, אבל האמת היא שרק נטיה קלה בראשית הדרך, היא שהפרידה והרחיקה ביניהם עד כדי כך.

כשכל ישראל באו אל בית המקדש ביום הכיפורים לקבלת עול מלכות שמים, הם ובניהם, לימדו אותם באותו מעמד פרק בחינוך ילדי ישראל. שני השעירים שעמדו זה אצל זה באוהל מועד, דומים היו אחד לשני, במראם, בצביונם ובקומתם, אלא שהאחד היה גורלו לה' ולכן הכניסוהו לבית קדשי הקדשים, המקום המקודש ביותר, ואילו חברו אשר גורלו

"וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל הטאתם" (ט"ז - ט"ח)

שואל בעל "ערוך השולחן", מדוע התורה מתחילה ב"פשעים" - המורים, ומסיימת ב"טאתם" - פשעים קלים? ומתוך, דרכו של היצר הרע להתחיל בקטנות, בעבירות קלות, וכשמצליח, ממשיך בעבירות חמורות. וזה הפירוש "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל", מה שנמצאו לגמרי על ידי יצר הרע, "ומפשעיהם", מה שפשעו במרד ובמעל, והסיבה לכל אלה "לכל הטאתם", ההתחלה של החטאים החמורים, בגלל שהתחילו לשמוע ליצר הרע בחטאים קלים, ממילא באו לעבירות החמורות עד שנמצאו לגמרי.

"וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל הטאתם וכן יעשה לאהל מועד השוכן אתם בתוך טומאתם" (ט"ז - ט"ח)

בשעיר המשתלח נאמר "ואת כל פשעיהם לכל הטאתם" ואילו בשעיר החטאת כתוב רק ו"מפשעיהם". ההסבר הוא, השעיר הפנימי לא היה מכפר אלא על טומאת מקדש וקודשיו, לכן נאמר "ומפשעיהם" ולא כל פשעיהם. אבל השעיר המשתלח נשא עליו את כל עוונות בית ישראל, לכן נאמר אצלו "ואת כל פשעיהם".

וכן יעשה לאהל מועד השוכן איתם בתוך טומאתם" (ט"ז - ט"ח)

"אע"פ שהם טמאים - שכניה ביניהם". [רש"י]

כתב בספר "מתוקים מדבש", כתוב בגמ' ש"חותמו של הקב"ה - אמת" [שבת נ"ה], ונראה שדבר זה רמוז בפסוק, הקב"ה שחותמו אמת הוא "השוכן איתם" [אותיות אמ"ת] בתוך טומאתם, כלומר שחותמו של הקב"ה נמצא ממש בתוך תיבת "טמאתם"...

"וכל אדם לא יהיה באוהל מועד" (ט"ז - י"ח)

כתוב בירושלמי [יומא א' - ה'], "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד", אפילו אותם שכתוב בהם "ודמות פניהם כדמות אדם" [יחזקאל א' - י]. כלומר, אפילו למלאכים אסור להיות שם באותה שעה. ומה לגבי הכהן הגדול עצמו? ומתרצים, באותה שעה, הכהן הגדול הריהו כמלאך. שואל האדמו"ר מבבל, הרי כבר נאמר שגם למלאך אסור להיות שם? ומתוך, מה שלמלאך אסור להיות שם, זה מלאך שמעולם לא היה אדם, אבל אדם שהתעלה ונעשה מלאך, ויודע טעם ייסורי בני אדם ויודע את הניסיונות שעובר האדם, אדם מלאך כזה מותר לו להיות שם, כך יוכל לסגור על עם ישראל וללמד עליהם זכות, כמה קשים הייסורים שלהם והניסיונות שבהם הם עומדים.

"וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו" (ט"ז - י"ח)

כתוב בירושלמי [יומא א' - ה'], "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד", אפילו אותם שכתוב בהם "ודמות פניהם כדמות אדם" [יחזקאל א' - י]. כלומר, אפילו למלאכים אסור להיות שם באותה שעה. שואל רבי זלמן סורוצקין, וכי בידינו למנועם להיכנס? ועוד, הרי המלאכים אינם מצויים במצוות התורה כלל וכלל? ומתוך, מצינו במדרש אצל יעקב אבינו, שכששכב

במקום המקדש נתקנאו בו מלאכי השרת, ורצו לתת בו עין הרע ולהורגו, והקב"ה שמר עליו, וכמו שכתוב "והנה ה' ניצב עליו" לשומרו מהמלאכים. גם כאן, כיון שהכהן נכנס לפני ולפנים ומתייחד עם השכינה, אולי יקנאו בו המלאכים וירצו להזיקו, לכן מנעם הקב"ה מלהיכנס לתוך כתלי המקדש שלא יזיקוהו, מה שאי אפשר היה לעשות אצל יעקב, שהמקום היה פרוץ. וא"כ, מה שדרשו "וכל אדם לא יהיה" לרבות אפילו אותם שנאמר בהם "ודמות פניהם פני אדם", אין זאת אזהרה למלאכים, רק שהאיסור על האנשים נכתב בלשון הרמוז גם על המלאכים, כדי להורות לכהן שאל לו לחשוש מפניהם, כיון שאינם יכולים להיכנס איתו למקדש.

רבי שמואל דוד וואלקין מסביר באופן אחר. לא למלאכי השרת ניתנה אזהרה זו, כי אם לבני אדם, שלא יעלה בדעתו מישהו, שאחרי כפרת עוונותיהם, התעלו למעלת המלאכים וממילא יהיה להם מותר להיכנס לפני ולפנים. לכן הדגישה התורה "וכל אדם", ללמד, שאפילו מלאכים אינם רשאים להיכנס, אבל ודאי שלא הוזהרו על כך באיסור.

"וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בכפר בקודש" (ט"ז - י"ח)

אומר הגר"א מוילנא "כל" מורה גם על כל שהוא, וכמו שהגמ' בבכורות [ג:] אומרת, "כל אפילו כל שהוא", ובעוד מקומות. והפירוש כאן, "וכל אדם" אפילו מקצת אדם של ה"אני" שלו, לא יהיה באוהל מועד, היינו, כשהכהן הגדול נכנס לפני ולפנים לכפר על בני ישראל, לא יכניס איתו שום פניה אישית אף נגיעה קלה כל שהוא, אלא שהכל יהיה לשם שמים.

"ושילח ביד איש עתי" (ט"ז - כ"א)

המוכן לך מאתמול. [רש"י].

ולמה צריך להכינו מאתמול? אומר האדמו"ר רבי יצחק מאיר מווארקא, הרוצה לכפר עוונות ופשעים של כלל ישראל, חייב להתכונן לזה היטב היטב.

"ושילח ביד איש עתי המדברה" (ט"ז - כ"א)

בספר "אוצר אפרים" מובא בשם רבי אברהם שמחה הורביץ אב"ד בראנוב שאמר, מדוע בתפילת יום הכיפורים בוידוי "על חטא" שהוא לפי סדר הא' ב', אחרי האותיות י' ע' ת' מפסיקים ואומרים "ועל כולם אלוך סליחות, סלח לנו מחל לנו כפר לנו", לכאורה חלוקת האותיות אינה שווה לפני מנין כ"ב האותיות? אלא רמז יש לדבר זה בפסוק שבתורה, "ושלח ביד איש עתי המדברה" שנאמרה על עבודת יום הכיפורים ושעיר לעזאזל נשלח ביד איש עתי המדברה", ואותיות ע-ת-י הן הפסקות שבוידוי הנאמר לפי סדר (הא' - ב').

"ושילח ביד איש עתי המדברה" (ט"ז - כ"א)

פעם, עיתונאי קנטר בדברים את רבי מאיר שפירא מלובלין. השיב לו ר' מאיר שפירא: כתוב, שאת השעיר שעלה עליו הגורל לעזאזל, לוקח איש עתי אל המדבר עד קצה המסלול, ושם עושה וידוי על השעיר וזורק אותו. נשאלת השאלה, איך הוא עושה וידוי? האם הוא יכול לזכור את כל

החטאים של ישראל? התשובה היא, שיש לקחת עיתונאי אחד - "איש עיתון", הוא כבר יזכור הכל, גם חטאים שלא היו הוא יזכיר.

"ושילח ביד איש עתי המדברה" (ט"ז - כ"א)

המשנה ביומא [ט"ז]. אומרת, מיקירי ירושלים היו מלווין אותו עד סוכה הראשונה. כתב הרב זק"ש, אותם בני ירושלים, שהיה בידם לשאוב קדושה וטהרה ממועמד בית המקדש בעבודת יום הכיפורים מתחילתה ועד סופה, ככל יתר הכהנים והעם שהיו אז בעזרה במעמד נורא ונשגב זה, בכל זאת העדיפו לצאת מבית המקדש וללוות את המשלח את השעיר מחוץ לירושלים, כדי להנעים לו את דרכו ולהיות לו לצוותא. החכמים הזכירם לשבח ולתהילה על מעשה זה וקראום "יקירי ירושלים", הרי שגדולה מידת החסד יותר מהשתתפות ביום הכיפורים.

"ושילח ביד איש עתי המדברה" (ט"ז - כ"א)

החזקוני מביא מדרש, כי "איש עיתון" פירושו אדם זמני, כי המשלח את השעיר לא השלים שנתו, ולכן בחרו מראש באדם שראו בחכמתם שעתיד הוא למות באותה שנה.

רבי משה הלברשטאם זצ"ל נסע פעם עם ילדיו לחברון, תוך כדי נסיעה, כשהיו בין קבר רחל לחברון, ביקש מהנהג לעצור בצד הדרך. ירד עם ילדיו ואמר להם, אתם רואים הר זה? כאן הוליכו את השעיר לעזאזל שכיפר על עם ישראל בעיצומו של יום הכיפורים... הנכם ודאי זוכרים מה שלמדתם בחיידר שמי שהיה מוליך את השעיר לא היה מוציא את שנתו, הוא הגביה את קולו ואמר: ואף על פי כן הגמרא מספרת שתור גדול של יהודים חשובים רצו לעשות את השליחות הזאת! ומדוע? משום שהם רצו שבזכותם יכופרו עוונותיהם של ישראל! בשלב זה פרץ בבכי, וכשהוא נשנק בדברו המשיך ואמר, "זכרו זאת, ילדים, זכרו זאת היטב! יש כאן מוסר השכל נורא! יהודי צריך להיות מוכן להקריב את נפשו ואת גופו כדי להיטיב עם חבריו!"

יהודי בירושלים קיבל את האות "יקיר ירושלים" וקיבל חמשה כרטיסים לחלק. את אחד הכרטיסים שלח לידידו רבי יונה מרצבך, מראשי ישיבת "קול תורה". הטקס היה אמור להיות ב"בניני האומה", והרב מרצבך התנצל בפני ידידו במכתב. וכתב, שנבצר ממנו להשתתף. אבל הוא מאחל לו "שילך לעזאזל". נעלב ידידו עד עמקי נשמתו, ושאל אותו: זה מה שאתה מאחל לי? ענה לו הרב מרצבך: מדוע אתה נעלב? ברכתך אותך בברכה הראויה. שהרי המשנה ביומא (פרק ו' משנה ד') אומרת שמיקירי ירושלים ליוו את האיש עתי עד המקום שנקרא עזאזל...

"איש עתי המדברה" (ט"ז - כ"א)

החזקוני מביא מדרש, כי "איש עיתון" פירושו אדם זמני, כי המשלח את השעיר לא השלים שנתו, ולכן בחרו מראש באדם שראו בחכמתם שעתיד הוא למות באותה שנה. לכאורה מה עשה, במה חטא, והרי

השתתף ולקח חלק במעשה הכפרה? אך הסיבה היא אותה סיבה שבגינה שורפים עם החמץ גם את הנוצה שהברישה אחריו, גם את הנר שהאיר בחיפוש. גם כאן נשאלת השאלה, מה עשו, מילא החמץ רומז לעוונות וליצר הרע, דינו בשריפה, אבל הם רק עזרו בחיפוש, ביקשו להועיל, ואכן הועילו? אבל בשמים לא אוהבים את אלו שמחפשים מומים וחטאים, ומלווים את השעירים הנושאים עליהם את עוונות בני ישראל, בשמים אוהבים את הרואים טוב בישראל, המליצים עליהם זכות, המלמדים עליהם סגוריה.

"ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזירה" (ט"ז - כ"א)

ה"חפץ חיים" דרש פעם ביום הכיפורים, וכך אמר: בזמן שבית המקדש היה קיים, היו עוונותיהם של ישראל מתכפרים על ידי השעיר המשתלח אל ארץ גזירה. ריבונו של עולם, אמנם מאז חורבן הבית אין לנו שעיר בגלותינו, אבל ארץ גזירה הרי כן ישנה לנו! הרי חיים אנו בארץ שהיא מלאה גזירות נגדנו, הרי אין לך יום שאין מתחדשות בו צרות ופורענויות חדשות, כיצד איפוא יכולים אנו להיות יהודים טובים לעבדך בלב ונפש ולשמור תורתך בתנאים אלה. "לא, רבונו של עולם, ישראל אינם אשמים".

"ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזירה ושילח את השעיר

במדבר" (ט"ז - כ"א)

שעיר החטאת, מה שקרוי "השעיר הפנימי", אותו עשה אהרן הכהן הגדול בכבודו ובעצמו, כלומר, היה שוחט בעצמו היה מקבל את הדם וזורק בעצמו את הדם בקודש הקדשים, וכל זה מכפר על טומאת מקדש וקדשיו. ועל מה מכפר השעיר המשתלח, התאום של השעיר הנ"ל? אומרת התורה, אותו שעיר שלא נשחט ע"י הכהן הגדול ולא מוקרב בבית המקדש, הוא אשר מכפר על כל החטאים, בעוד השעיר שנשחט בבית המקדש ושעליו הכהן הגדול עובד בעצמו רק מכפר על טומאת המקדש, הייתכן? מתרץ רבי זלמן סורוצקין בשם גיסו הרב וואלקין: מטרת הקרבן היא שעם ישראל יראה מה היה סופו של הקרבן, וידע שכך היו צריכים לעשות לחוטא, אבל כשלוקחים את השעיר הפנימי, אומרים עם ישראל, הרי בסופו של דבר כולנו נמות, ומאחר שבעוד מאה שנה אף אחד מאיתנו לא יהיה פה, ואם למות אז כדאי כמו השעיר הזה, בבית המקדש כשהכהן הגדול מטפל בכך וכל עם ישראל נוכחים... מזה האדם לא נבהל! אבל את השעיר החיצון שזורקים אותו לעזאזל והוא נקרע איברים ושרו נעשה חידודין חידודין, מזה כל אחד מתחיל לחשוב שכך לא כדאי למות ומתחילים לחשוב על תשובה. כלומר, השעיר החיצוני הוא שמעורר לתשובה, לכן הוא המכפר על חטאי עם ישראל, בעוד השעיר הפנימי מכפר רק על טומאת מקדש.

"ובא אהרן אל אוהל מועד ופשט את בגדי הכהן אשר לבש בבואו אל הקודש

והניחם שם" (ט"ז - כ"ג)

אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא [ל"ב]. ואמרו כל הפרשה כולה אמור על הסדר חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם. [רש"י].

ה"חכמת אדם" בסוף הלכות אבלות מביא שאלה ששאל מחותנו הגר"א מוילנא, מדוע התורה לא סידרה את הפסוקים כסדרם, והרי בעבודת בית המקדש היה צריך סדר מסוים? ותיריך הגאון, כתוב במדרש [ויק"ר כ"א] משה רבנו שאל את הקב"ה, מתי אהרן יכול להיכנס לקדש הקדשים, אחרי שכתוב "ואל יבוא בכל עת אל הקודש"? ענה לו הקב"ה, בכל שעה שירצה יוכל להיכנס, רק שיכנס בסדר הזה, שכל האיסור להיכנס לקודש הקדשים לכהן גדול חוץ מיום כיפור, מדובר על כהנים גדולים בדורות הבאים, אבל לאהרן היה מותר להיכנס בכל שעה ושעה. וא"כ, כל הפרשה שלנו אמורה רק לגבי אהרן, ואפילו בשאר ימות השנה, ורק בסוף הפרשה כתוב "והיתה זאת לכם לחקת עולם וכו' אחת בשנה", שמה שכתוב פה לגבי אהרן יהיה לכם לחוקת עולם, ורק פעם בשנה ביום כיפור, אבל אהרן יכל להיכנס מתי שרוצה. לפי זה מובנים סדר הפסוקים, שהרי פה יש רק שלוש טבילות, כי זה מדובר רק על אהרן, אבל לכהנים אחרים צריך שיהיה חמש טבילות ועשרה קידושים.

לפי זה מבאר ה"חיי אדם" מספר שאלות בפרשתנו, בכל הפרשיות העוסקות בקרבנות, כתוב בהתחלה מתי צריך להקריב ואח"כ סדר ההקרבה, ואצלנו, כתוב קודם את סדר ההקרבה ורק בסוף כתוב "בחווד השביעי בעשור לחודש"? שאלה נוספת, מדוע בכל סדר העבודה מציינים את אהרן הכהן, הלא בין כה וכה סוף הפסוק "וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו", וכיון שכל כהן בשעתו ובזמנו נאמרה עליו פרשה זו, ממילא אהרן בכלל? אבל לפי ההסבר של הגאון, הדברים פשוטים, כי כל הפרשה שלנו לא מדברת על יום כיפור בכלל, ולכן מובן מדוע הוזכר כאן אהרן מספר פעמים, כי הפרשה נאמרה רק לו בלבד.

לפי זה מבאר רבי יעקב קמיניצקי בספרו "אמת ליעקב", את הגמ' בגיטין [ס:]. המונה שמונה פרשיות שנאמרו ביום שהוקם המשכן, ובתוכם פרשת אחרי מות, ורש"י שם נדחק לפרש: "ופרשת אחרי מות אע"פ שהיא של יום הכיפורים בו ביום נאמרה". ולפי הגאון זה פשוט, שאכן פרשה זו לא קשורה רק ליום כיפורים, אלא בכל פעם שאהרן רוצה להיכנס, יעשה את הסדר הזה.

לפי זה מתריך הסטייפלר שאלתו של ה"שאגת אריה" [סימן ע"א], הגמ' ביומא [נ"ג] לומדת מהפסוק "ונתן את הקטורת" - שאם לא נתן "מעלה עשן" או שחיסר אחת מסממניה, חייב מיתה, ולכאורה הלא בין כך חייב מיתה, אחרי שלא קיים את המצוה יוצא שעבר על מלאכת הבערה שלא לצורך, שעליה חייב כרת, וזו חמורה ממיתה רגילה בידי שמים? אבל לפי דברי הגר"א אין כאן כלל שאלה, שכאן לא מדובר על יום כיפור, אלא בכל זמן שאהרן ירצה להיכנס, ואז אין כל איסור הבערה.

ה"משך חכמה" מסביר מדוע באמת הותר לאהרן להיכנס כל השנה, הספורנו בסוף פרשת אמור כותב: בכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היה הענן שורה על המשכן יומם ולילה, לכן בעבודות שבהיכל, ששם הענן

היה שורה, היה דינו של הכהן כל אותן שנים כמו ביום הכיפורים שנאמר בו "כי בענן אראה על הכפורת", וזו הסיבה גם שדווקא לאהרן הותר להיכנס אל קודש הקדשים בכל אותן ארבעים שנה כביום הכיפורים.

"ופשט את בגדי הכהן וכו' והניחם שם" (ט"ז - כ"ג)

סדר העבודות, תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן. [רש"י].

רבי יחזקאל אברמסקי השמיע דברי מוסר והתעוררות בהיכל ישיבת סלבודקא לפני התקיעות בראש השנה, ושאל, מדוע הכהן הגדול היה צריך להיכנס לקודש הקדשים כדי להוציא את המחתה הריקה, הרי אפשר היה להשאירה לשנה הבאה, ואז כשייכנס עם הקטורת, יוציא אותה? ותיריך, דבר ריק לא ראוי שיעמוד בקודש הקדשים. יש פתגם השגור בפי האדם "אם אין לך מה לעשות, אל תעשה את זה כאן..." בקודש הקדשים לא מניחים דבר שיעמוד סתם כך בלי תכלית, אם אין לו מה לעשות, שלא יעמוד שם. כתוב [משלי ג - ט"ו] "יקרה היא מפנינים", התורה יקרה יותר מפנינים, והגמ' בהוריות [י"ג] דורשת "מפנינים, יותר מכהן גדול שנכנס לקודש הקדוש לפני ולפנים ביום הכיפורים. נמצא, שהישיבה קדושה יותר מקודש הקדשים, ולכן, אם בחור נמצא בישיבה ולא לומד, אסור לו להיות שם, צא ולמד, מחתה ריקה היו נכנסים במיוחד להוציא אותה מקודש הקדשים.

"ופשט את בגדי הכהן וכו' והניחם שם" (ט"ז - כ"ג)

הגמ' ביומא [ל"ד]: אומרת, משקל הבגדים י"ח מנה. כותב רבנו בחיי, רמז לדבר "והניחם" נוטריקון י"ח מנה, ו"בעל הטורים" כתב "והניחם" אותיות וי"ח מנה, בבוקר היה לבוש בגדים של י"ח מנה.

"ופשט את בגדי הכהן וכו' ורחץ בשרו במים" (ט"ז - כ"ג - כ"ד)

שואל ה"חתם סופר", מדוע הוצרך אהרן לטבול, הרי כשפשט בגדי לבן ולבש בגד זהב, הלך מקדושה חמורה לקדושה קלה? ומתריך, לאחר שהכהן התקדש בקדושה יתירה, ע"י זה מתעלות ומתקדשות כל המצוות שעושה, וגם המצוות הקלות, כי האדם לעולם לא עומד במקום אחד, ועליו להיות בגדר "עולה", וככל שעולה יותר, קדושתו גבוהה יותר. ולכן, אחרי שהתקדש הכהן הגדול בבגדי לבן ובעבודת הפנים, גרם הדבר לכך שגם עבודתו אחר כך, גם כשהיא בבגדי זהב ובקרבנות רגילים, עשייתו נעשית יותר מרוממת, לכן ציוותה אותו התורה "ורחץ את בשרו במים", לעילוי הקדושה.

"כי ביום הזה יכפר עליכם" (ט"ז - ל)

כותב ה"אבן עזרא", "עליכם", על ישראל בלבד. לעומת זאת, בראש השנה "כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון".

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם" (ט"ז - ל')

הרבי מקוצק הסביר פסוק זה כך: "כי ביום הזה יכפר" (פסיק), אבל "עליכם לטהר אתכם", לא תשיגו את הטהרה אלא על ידי עמל וגייעה.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם" (ט"ז - ל')

בתורה מופיע הצירוף "ביום הזה" רק ארבע פעמים, ושלוש מתוכם הם "ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה" [בראשית ז' - י"א], "ביום הזה בא מדבר סיני" [שמות י"ט - א'], "כי ביום הזה יכפר עליכם" [ויקרא ט"ז - ל']. אומר הילקוט גרשוני, על הפסוק בשיר השירים [ז' - י"ב] "לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים", אומרת כנסת ישראל לקב"ה, ריבונו של עולם, אתה מסתכל על כך שאנו בעלי עבירה? נצא השדה (לגויים) נלינה לכפרים אלו הכופרים בך, ואח"כ נשכימה לכרמים אלו ישראל. מה ירוויחו מכך? לפעמים עם ישראל אינו במיטבו, אבל אם בודקים את המצב של ישראל יחסית לגויים, רואים שמצבנו טוב ביחס אליהם. מאז ומתמיד יש שני לימודי זכות על כלל ישראל ביחס לגויים. לימוד הזכות הראשון הוא, שעם ישראל הוא היחיד שקיבל את התורה, והגויים לא רצו לקבלה. לימוד הזכות השני הוא, מצבינו ביחס לגויים.

וא"כ, מדוע "ביום הזה יכפר עליכם" כי "ביום הזה נפתחו כל מעיינות", פירושו, שבימים זה רואים שאנו טובים יחסית לגויים. דבר נוסף "כי ביום הזה באו מדבר סיני", שזהו קבלת התורה.

מספרים על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, שנכנס בערב יום כיפור לבית הכנסת והתחיל לבדוק מתחת לספסלים והשולחנות. כשסיים לבדוק, אמר: רבנו של עולם, יש לך יהודים שנתת להם מצוה לאכול ולשתות היום, ואין אף שיכור מתחת לספסלים, וכולם מגיעים ל"כל נדרי" כפופים, ואילו הגויים, אם אתה מצווה עליהם כך, אין לך עם מי לדבר לאחר מכן, כי כולם שקועים בקיאם ובסבאם, האם אפוא אנו לא טובים ביחס לגויים!?

"כי ביום הזה יכפר עליכם" (ט"ז - ל')

מבואר ברבותינו ז"ל שעשיית תשובה היא כעין נתינת צדקה, וכמו שמוטל על כל אדם לתת מעשר מכל מה שיש לו ותשעה חלקים נשארים אצלו, אומר רבי שאול בראך הוא הדין בתשובה, האדם הרוצה לחזור בתשובה ואין בו כח לשוב על כל חטאיו, אז מוטל עליו לשוב על חלק עשירי ממה שצריך ותשעה חלקים יעזרו לו מן השמים, אבל קודם כל צריך הוא להתחיל בחלק האחד שלו.

וזה מרומז כאן בכתוב, הרים רבי שאול בראך את ידיו למעלה והתחיל למנות באצבעותיו בקול את מספר המילים, כי, ביום, הזה, יכפר, עליכם, לטהר, אתכם, מכל, חטאתיכם, הם תשעה תיבות אלו ה"ט" מן השמים יעזרו לכם, אבל "לפני ה'" לפני שיטהרו אתכם מן השמים, "תטהרו" אתם בעצמכם תעשו תשובה על חלק א', ואז הבא ליטהר מסייעים אותו.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ט"ז - ל')

בספר "אבני שהם" הביא, מדוע יום כיפור לא חל בימים א' - ג' - ו' אלא רק בימים ב' - ד' - ה' - שבת? וכתב, שלא במקרה זה. המשנה במסכת כלים [י"ז - י"ד] אומרת: דברים שנבראו ביום הראשון, העושה כלים מהם, הרי הם מקבלים טומאה, שהארץ נבראה ביום הראשון וכלי חרס הנעשים ממנה מקבלים טומאה. העושה כלי מדבר שנברא ביום השני, אין בו טומאה כי ביום הזה נברא הרקיע ואין בו כל טומאה. לא כן העושה כלי מדבר שנברא ביום השלישי מאילנות, הרי הוא מקבל טומאה כי כלי העץ מקבלים טומאה. ממשיכה המשנה ואומרת, כי העושה כלים מדברים שנבראו בימים רביעי וחמישי, ימים בהם נבראו המאורות, הבריות שבים והעופות, אין מקבלים טומאה, אבל העושה כלים מדבר שנברא ביום השישי, טמא, כי ביום זה נבראו בהמות, חיות, שרצים ואדם, והכלים הנעשים מעצמותיהם או מעורותיהם מקבלים טומאה. לפי זה אפשר שיום הכיפורים יחול רק בימים ב' - ד' - ה' - ז', כי עוד מששת ימי בראשית לא נבראו בימים אלו דברים המקבלים טומאה, וממילא הם המסוגלים לקבל את טהרת יום הכיפורים ולטהר את ישראל מכל חטאתיהם לפני ה'.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ט"ז - ל')

אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", ואומר "מקוה ישראל ה'", מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל". [ומא פ"ה:].

שואל רבי אליהו ברוך קמאי, מדוע המשנה מביאה את הפסוק "מקוה ישראל ה'" ומדוע לא מספיק הפסוק הראשון? ומתקן, המשנה באה ללמדנו מהי הדרך הטובה לעשות תשובה, כשם שמקוה אינו מטהר במידה והנטהר לא הכין את גופו לפני זה שלא יהא עליו כל חציצה, כך כח התשובה יכול להועיל רק אם האדם הכין את עצמו מראש, כאשר מסיר מעליו כל דבר החוצץ בינו לבין הקב"ה. וכן כותב ה"כלי יקר, אמנם הקב"ה מכפר ומטהר את ישראל ביום הכיפורים, בכל זאת "לפני ה'", לפני זה בחודש אלול, "תטהרו", תטהרו את עצמכם.

בספר "חוסן יהושע" (לרבי יהושע העליר אב"ד טלז) הסביר משנה זו: לכאורה לא מובן כל הלשון "לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם"? אלא, כמו שיש שני סוגי טהרה, א': שהטמא עומד במקומו וזורקים עליו מים טהורים, וסוג שני שהטמא בא אל המים (מקווה), כך גם יש שני סוגי חרטה, יש שמתחרט בעצמו על מעשיו ושב לצור מחצבתו, והוא פועל בעצמו לחזרתו בתשובה, והוא משול לנטהר במקוה, וישנו סוג אחר של חוטא שאין כוחו כראשון, והקב"ה עוזר לו להיטהר, שתשובתו דומה לנטהר במים טהורים שאדם אחר זורקם עליו ומטהרו. זה מה שכתוב: "לפני מי אתם מטהרים" בכוחו של השב בעצמו, "ומי מטהר אתכם" הקב"ה עוזר לאותם אנשים לחזור בתשובה.

קטרוג השטן. הוסיף וביאר רבי אהרן קוטלר: לכן תוספת יום הכיפורים היא דאורייתא, שהרי יש בשנת החמה עודף על שם"ה ימים, חמש שעות יותר.

"וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו" (ט"ז - ל"ב)

אומר רבי ישראל סלנטר, לכל דור יש צורך בכהן אחר שיכפר עליו, כי לכל דור יש חטאים מיוחדים רק לו.

"לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה" (ט"ז - ל"ד)

כתב ב"ספר החינוך": לולי היה פעם בשנה "יום כפרה", היה העולם מיד כלה ונחרב. לפיכך, כדי שיתקיים העולם, צריך לכל הפחות "יום כיפור" אחת בשנה.

סמוך לתפילת נעילה ביום הכיפורים תש"ך, עמד רבי אליהו לאפיאן בישיבה בכפר חסידים ושאל, מדוע התורה הדגישה "אחת בשנה" לגבי יום הכיפורים, והרי כל המועדים האחרים אף הם אחת בשנה? ותיירץ, יש צדיק שמיתתו על קרוביו ובני משפחתו, יש צדיק שמיתתו מכפרת על כל בני עירו, אך כאשר מסתלק גדול הדור, הריהו מכפר על כל הדור. שורש הדברים נגמרא במועד קטן [כ"ה], אמר רב אמי, למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתתו של צדיקים מכפרת. אמר רבי אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה, לומר לך מה בגדי כהונה מכפרים, אף מיתתו של צדיקים מכפרת. ובזה תירץ במה נתייחד יום הכיפור ב"אחת בשנה" יותר מכל חגי ישראל, עד שהתורה מדגישה תופעה כללית זו רק לגבי יום הכיפורים מכל המועדים, כי דוגמת יום הכיפורים יתכן שיקרה יותר מפעם אחת בשנה, כגון בפטירת צדיקים שמכפרת כיום הכיפורים. והלוואי, סיים, שיהיה יום הכיפורים אחת בשנה ולא יותר. ניבא ולא יגע מה ניבא...

כידוע, כליל יום כיפור הסתלק מרן הגרי"ז מבריסק בירושלים לאחר אמירת "כל נדרי", ולא נודע מפטירתו חוץ לירושלים עד מוצאי יום כיפור, ויהי לפלא.

לפי"ז נפלאים דבריו של המגיד של וילנא רבי שלמה זלמן זאב וולף שאומר שלכן התורה מסיימת הענין בברכה "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם" רק "אחת בשנה", לא יותר.

"ויעש כאשר ציוה ה'" (ט"ז - ל"ד)

שלא היה לובשן לגדולתו אלא כמקיים גזירת המלך. [רש"י].

שואל ה"חתם סופר", וכי היה חשוב שלבש את בגדי הכהונה לכבודו ולגדולתו? ועוד קשה, ביום כיפור אהרן לבש את בגדי הלבן ולא את בגדי הזהב, כי אין קטגור נעשה סניגור, ולכאורה מה הפיתרון והתקנה יש בבגדי לבן, הרי אין לך קטגור גדול מאהרן עצמו שהיה לו חלק במעשה העגל? מתרץ ה"חתם סופר", מכאן ראייה מוכחת לכך שאהרן עצמו היה נקי וזך מחטא העגל, וכל כוונתו היתה לשם שמים, וכפי שפירשו המפרשים.

רבי נתן גשטטנר בספרו "מאור התורה" מסביר, כמו שהטמא שטבל עצמו במקוה מים כשרים, הוא עולה מטומאתו ברגע אחד, כמו כן מי שעושה תשובה, הקב"ה מטהרו ברגע, וכמו שפירש ה"חתם סופר" את הפסוק בתהילים [ק"ג - י"ב] "כרחוק מזרח ומערב הרחיק ממנו את פשעינו", שכמו שיכול להפוך פניו ממזרח למערב ברגע, כך הרחקת פשעינו יכולה להיעשות בזמן קצר ע"י שישוב בתשובה שלימה.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ט"ז - ל')

ב"פרקי דרבי אליעזר" מובא, שבים הכיפורים אין רשות לשטן לקטרג, ובא השטן לפני הקב"ה ואומר, ראה את בניך כמלאכים, אינם אוכלים ואינם שותים, לובשים לבן ומתפללין לפניך כל היום כולו. שואל רבי יצחק בלאזר, כמה מוזרים דברי סגוריה אלו, ועוד מפי השטן? אמנם אין לו רשות לקטרג, אבל מכאן ועד לסגור רחוקה הדרך? ומתרץ, אין אלו דברי סגוריה כלל, אלא השטן בא בעורמה כדי שיוכל לשוב ולקטרג למחרת יום הכיפורים, שאם יבוא אדם ויאמר שאין בכוחו לעבוד את ה' כראוי, אז יבוא השטן ויקטרג נגדו: הרי ביום הכיפורים היה אדם זה כמלאך, ואף אני השטן העדתי על כך באותו היום, משמע אם כן, כי רפיונו לא בא לו מכך שאינו יכול, אלא שאינו רוצה.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ט"ז - ל')

שואל הצ"ח [דרוש כ"ו], הלשון "מכל חטאתיכם" תמוה, חטא הוא לשון שגגה, והרי יום הכיפורים מכפר לא רק על השגגות אלא על הכל, וכלשון המשנה בתחילת מסכת שבועות "על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות נודע לו על חטאתו ולא נודע, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר", וא"כ מדוע כתוב בפסוק "חטאתיכם שמשמעו שיום הכיפורים מכפר רק על שוגג? ומתרץ, הלשון "מכל חטאתיכם" מובנו כאן לכל חסרונותיכם, כי חטא משמע גם בלשון חיסרון, וכמו שכתוב במלכים, שבת שבע אמרה לדוד המלך "אני ובני שלמה חטאים" [מלכים א' א' כ"א], שפירושו חסרים מהמלוכה. וזה כוונת הפסוק, גם בזמן שתהיו חסרים בבית המקדש ולא יהיה כהן גדול מזבח וקרבנות, אל תחששו שלא תהיו מחוסרי כפרה, אלא שאז הקב"ה בכבודו ובעצמו יישב למשפט כסא הרחמים, ותתחטאו בפניו כבן המתחטא בפני אביו, כי הקב"ה יהיה כביכול הכהן המכפר עלינו.

"ועיניתם את נפשתיכם" (ט"ז - ל"א)

שואל הגר"א מוילנא, מדוע לא ציוותה התורה על עינוי יום הכיפורים ב"לא תעשה" כגון לא תאכלו ולא תשתו? ומתרץ, יש בשנה שם"ה ימים, וכנגדם מקטרג השטן על ידי שם"ה ממונים, ממונה אחד לכל יום בשנה. כנגד קיטרוגו של השטן ניתנו שם"ה מצוות לא תעשה שבכוחן לדחות את כוחו של השטן יום אחרי יום. יום אחד בשנה אין לו לשטן כח לקטרג - ביום הכיפורים, ואכן, גם שמו מעיד עליו, "השטן" בגימטריה שם"ד, לכן לא כתוב "לא תעשה" ביום הכיפורים, שהרי באותו יום אין צורך לפעול כנגד

ולמהמאים את הדם אך כיון שעצם הכיסוי הוא מצוה, חייב האדם לעשות את מעשה המצוה בדרך כבוד.

"כמעשה ארץ מצרים וכו' וכמעשה ארץ כנען" (י"ח - ג)

רבי איצלה מוואלוז'ין בספרו "פה קדוש" שואל, מדוע נבחרו מכל העמים רק מצרים וכנען, הרי האיסור הוא ללכת בדרכי כל האומות? ומתריך, המנהג הוא שכשאדם מגיע למקום מסוים, נוהג כאנשי המקום. וא"כ, אולי ישראל ירצו לנהוג כמעשה ארץ מצרים בגלל "אשר ישבתם בה", או "כמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה", ותאמרו שעל דעת כן הבאתי אתכם שמה, כדי לנהוג כמנהג מקומם, לכן פירטה התורה מצרים וכנען, להדגיש שגם כמעשיהם לא תעשו.

"כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו" (י"ח - ג)

כותב ה"שפת אמת", אין הכוונה חס וחלילה למעשים אסורים, על זה הוזהרו ישראל במיוחד להלן. הכוונה היא לדברים המותרים, ועליהם להיות זהירים לא לחקות את המצרים והכנענים, פירושו, לא לאכול כגוי, לא לשתות כגוי ולא להתנהג כגוי.

"כמעשה ארץ מצרים וכו' לא תעשו וכו' מביא אתכם שמה לא תעשו" (י"ח - ג)

פעמיים נכתב "לא תעשו" באותו פסוק, מדוע? כי יש כאן שני ציוויים, א'. על ההרגל למעשה מצרים שישבו שם מאתיים ועשר שנים, והאדם הולך אחר הרגליו. ב'. על כח המשיכה והפיתוי במעשה ארץ כנען משום חידושם, והלב נוטה אחרי דבר חדש, החידוש שבו מגרה. והזהיר את התורה שלא ילכו אחרי ההרגל, ולא יטו ליבם לדברים חדשים, ולכן נאמר פעמיים "לא תעשו".

"כמעשה ארץ מצרים וכו' ובחוקותיהם לא תלכו" (י"ח - ג)

מה הניח הכתוב שלא אמר, אלא נמוסות שלהן דברים החקוקין להם, כגון טרטיאות ואצטדיאות וכו'. [רש"י].

אומר רבי ירוחם ממיר, חוקים הם ללא טעם, וא"כ מדוע שלגויים יהיו "חוקים". בשלמא לנו ניתנה תורה מן השמים, אבל אומות העולם מניין להם חוקים, ומי חקק להם? מחדש ר' ירוחם, כשם שחוקים יכולים לבוא ממקור קדושה, כך להבדיל יש חוקים הבאים ממקור הטומאה, כלולים בהם כל אותם נימוסים שאימצו הגויים לעצמם, וכל אותם "שגינות" של "מודה ואופנה" וכדורגל אשר איש מן הישוב לא יצליח לגלות טעמם וטיבם לעולם, אבל מקורם ושורשם טמונים עמוק ברוח הטומאה והזנות, כי מלב גדוש תאוה וטומאה יוצאים החוקים הללו. להבדיל מהם חוקי התורה, אף שגם טעמיהם אינם ידועים לנו, אבל זאת נדע שמקורם מקדושה, וכי הם המחיים את הנפש. זהו שממשיכה התורה בסמוך ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".

ולכן, לאחר שהתברר ניקיון כפיו של אהרן במעשה העגל, הרי עבודת יום הכיפורים שלו היתה אות ועדות לכך, וזה היה הכבוד והתפארת לאהרן, וזהו שאומרים חז"ל: להגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו, להודיע ולהיוודע שנקי וזך הוא מחטא העגל, אלא כמקיים גזירת המלך.

"ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה" (י"ז - י)

יש שינוי בלשון הלשון התורה בין הנכתב לגבי חלב לבין הנכתב באיסור אכילת דם, בחלב כתוב "כי כל אוכל חלב ונכרתה הנפש" [י"ז - כ"ה], ואילו כאן לגבי איסור אכילת דם כתוב "והכרתי"? ומתריך ה"משך חכמה", אמנם איסור אכילת חלב ודם שניהם בכרת, ובכל זאת יש הבדל במעשי העבירה של האדם. החלב הוא דבר טעים, והאדם אוכל לתיאבון, לכן הקלה עליו התורה ונאמר בו "ונכרתה", מעצמה, בלי לייחס את מעשה העונש להקב"ה. לעומת זאת, לגבי דם שנפשו של האדם קצה בו, וכמו שהגמ' במסכת מכות [כ"ג:] אומרת, א"כ אכילתו היתה להכעיס, ולכן מיוחס מעשה העונש אל הקב"ה בעצמו - "והכרתי".

"כי נפש הבשר בדם הוא וכו' כי הדם הוא בנפש" (י"ז - י)

בספר "שאל אביך ויגדך" מובא מה שסיפר רבי שלום שבדרון, שהרב מופונינו באחד מביקוריו בארה"ב חלה, ואשפזו אותו בבית חולים. במהלך הטיפול נצרך לעירוי דם, אבל הראש ישיבה לא הסכים לקבל עירוי מדם של גוי, והפרופסור הבטיח לו שהדם יהיה מיהודי. אבל הפרופסור לא עמד בדיבורו, והרב קיבל עירוי מנבן הדם. למרבה הפלא, גופו של הרב לא היה מסוגל לסבול זאת, ופלט את הדם שהוערה לו. הפרופסור שראה לנגד עיניו את הפלא, הלך והשיג מנות דם של יהודים, ובפעם הזאת הדם נקלט בגופו ולא נפלט יותר. את המעשה הזה סיפר הפרופסור בעצמו, אשר לא היה יכול לפרשו אחרת אלא כנס ומופת.

"חיה או עוף וכו' וכיסהו בעפר" (י"ז - ג)

החיד"א ב"נחל קדומים" וב"חומת אנך" כותב טעם מדוע כיסוי הדם נוהג בחיות ועופות ולא בבהמות, כתוב במדרש [בר"ר כ"ב - ה], אמר רבי אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו, ונתן להם הקדוש ברוך הוא בשכרן שתי ברכות שמברכין עליהן אחת לשחיטה ואחת לכיסוי הדם ובמדרש תנחומא כתב [בראשית י], שהגיעו שני עופות ורבו ביניהם ואחד הרג את חברו, וחפר וקברו, ומשם למד קין וחפר וקבר את הבל, ומשום זה זכו העופות למצוות כיסוי הדם.

"ושפך את דמו וכיסהו בעפר" (י"ז - ג)

הגמ' בחולין [פ"י:] אומרת, במה ששפך יכסה, שלא יכסה ברגל, שלא יהיו מצוות בזווית עליו. האברנאל מביא טעם לכיסוי הדם, כדי לבנות ולהמאים את הדם בעיני האדם, כדי שלא יבוא לאוכלו, דבר אשר אסרה התורה בלאו "רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש", שואל הרב סורוצקין, אם אמנם זהו הטעם למצוות כיסוי הדם, אדרבה, מן הראוי היה לכסותו ברגל כדי להוסיף ולבנותו? ומתריך, אמנם מטרת המצווה לבנות

"אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" (י"ח - ה)
אתם" אותיות אמת. כתב בספר "דגל מחנה אפרים", מי שעושה את האמת ליסוד חייו, מודה על האמת, מדבר אמת בלבבו והולך בדרכי אמת - "וחי בהם", זו סגולה לאריכות ימים.

"וחי בהם" (י"ח - ה)

אומר הרבי מקוצק, "וחי בהם", תעשה את המצוות בחיות ובלהט, לא מתוך הרגל כמצוות אנשים מלומדה. מוסיף ה"חידושי הרי"ם", ושכל חיותו תהא תלויה אך ורק בתורה, שלא תהיה חיות אחרת אלא מהתורה והמצוות, כמו שאומרים "כי הם חיינו", ולכן מברכין ברכת התורה מיד לאחר ברכת "אלוקי נשמה וכו' המחזיר נשמות לפגרים מתים", להראות כי כל החיות היא רק מהתורה.

"אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" (י"ח - ה)

כתב הרב שך, מורגל בפי הבריות לבאר, שעניין "מסירות נפש" על קידוש ה' הוא למות ולהרג על קידוש השם, אבל מפסוק זה אנו למדים, כי לא פחות, ואולי אף יותר מכך, התורה רוצה שהאדם "יחיה על קידוש ה'", "וחי בהם" דרשו חז"ל "ולא שימות בהם", כי התורה מייקרת את ערך החיים, ודורשת שהאדם יחיה עם קיום המצוות בכל מצבי החיים, אפילו הקשים בהם, ולא שימות על קיומם. אם רואים אנו מיליוני אנשים מוסרים את עצמם על דעות שכתבם איזה לבלר היושב בחדרו ואינו יודע אם רעיונו בר ביצוע אם לאו, למה לא תהא תורה שלנו כשיחה בטלה שלהם ונמסור עצמנו למענה כל ימי חיינו. צאו וראו איך אנשים המוכנים אף ליהרג במלחמה, אינם יכולים להתגבר ולעמוד בפני תאוה קטנה שבאה לידם, ואילו התורה את ההיפך היא דורשת, שיחיה האדם את חייו, אבל עם מסירות נפש למצוות.

מצונו ברבי עקיבא שברגעיו האחרונים, שעה שהוציאוהו להריגה וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, קיבל עליו עול מלכות שמים, והאריך ב"אחד" עד שיצאה נשמתו ב"אחד". מסירות נפש אדירה מתוך ייסורים קשים ביותר ותוך כדי קבלת עול מלכות שמים. אמנם, מלשון הגמ' נראה שמדגישים כאן רעיון אחר לגמרי. "בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה והיו סורקים את בשרו וכו' והיה מקבל עליו עול מלכות שמים", רצה לומר, שבדיוק באותה שעה הגיע זמן לקיים מצוות קריאת שמע, ולכן הוא קרא אותה. הוי אומר, שמעלת ר' עקיבא לא היתה בזה שמסר עצמו להריגה על קידוש ה', אלא שאף בשעה שהורגים אותו, לא הניח המצוה מלקיימה, כי חובתו של היהודי לשמור את התורה כלי ימיו, אפילו מתוך ניסיונות קשים, וגם ברגעיו האחרונים עדיין חי הוא וחייב במצוות, וא"כ ר' עקיבא לא מת מתוך מסירות נפש, אלא חי מתוך מסירות נפש, וקיים המצוות במסירות נפש, כי זוהי מצוות התורה.

"ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה" (י"ח - י"ח)

הגמ' בפסחים [ק"ט] אומרת, לעתיד לבוא יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים ויתנו ליעקב כוס של ברכה לברך עליו. יאמר "אני איני מברך מפני

סיפר רבי יעקב ישראל פוזן דיין בבית הדין של רבי ניסים קרליץ, לבית הדין הגיע פעם יהודי, ש"רב מקובל וצדיק" הורה לו באופן חד משמע להחליף את הכתובה שהיא "בעייתית" וגורמת לו צרות רבות. לאחר בדיקה מדוקדקת, הבהיר הרב פוזן לאותו יהודי כי בכתובת אשתו אין כל חיסרון, אבל היהודי הנוכח חזר שוב ושוב על כך ש"רב" פלוני הורה לו להחליף את הכתובה. אמר לו הרב פוזן, שמע נא: אם חלילה טועה אני, והכתובה אינה כשרה, מה קורה? לכל היותר אתה עובר על איסור דרבנן שתיקנו שאסור לו לאדם להשהות אשתו אפילו שעה אחת ללא כתובה. הן אמנם, גם איסור דרבנן נורא הוא עד למאוד, אולם זהו איסור דרבנן בלבד. לעומת זאת, אם צודק אני והכתובה כשרה, בעוד אותו "רב" שהורה לך להחליפה אינו אלא מאחז עיניים, אם תקום ותחליף את הכתובה, הרי שבכך הנך עובר על איסור דאורייתא של הליכה בדרכי האמורי, שהרי עושה אתה מעשים חסרי כל משמעות אמיתית, רק כ"אמונה תפלה" או משהו מעין זה, ולחילופין יכול להיות שאין זה מדרכי האמורי, אך כנראה יש בכך איסור דאורייתא של ניהוש. [הובא בעלון "לאור הנר"]

"ושמרתם את חקתי ואת משפטי וכו' אני ה'" (י"ח - ה)

כותב רבנו בחיי: בשלושה פסוקים בזה אחר זה, סיום הפסוק הוא "אני ה'" - ללמדנו, אדם הלומד תורה ואינו מקיים מצוות מעשיות, הריחו פוגם בשלימות התורה וקרוב לכפור בה, כיון שאדם מצווה להעיד במעשיו על האלוקות - וכל האמונות והדעות אינן מתקיימות אלא במעשים. וזה שמרבה התורה לומר על מעשי המצוות "אני ה'".

"ושמרתם את חקתי ואת משפטי וכו' אני ה'" (י"ח - ה)

הגמ' ביומא [ס"ז:] אומרת, "את חוקתי תשמרו" דברים שהשטן משיב עליהם, ואומות העולם משיבין עליהם, ואלו הן, אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח. ושמא תאמר מעשי תוהו הם, תלמוד לומר "אני ה'" - "אני ה'" חקקתי ואין לך רשות להרהר בהן. שואל המהרש"א: מדוע נשמטה מצוות פרה אדומה שהיא הראשונה לחוקים? ושאלה נוספת, מדוע הגמ' מזכירה דווקא אכילת חזיר, והרי ישנם עוד מאכלים אסורים? מתרץ המהרש"א, קטרוג של אומות העולם אינו על עצם קיום המצווה, אלא על ההבדלים והניגודים שבמצווה, שהרי הגמ' בחולין [ק"ט:] אומרת, כל מה שאסרה לנו התורה, התירה לנו דבר כנגדו. אסרה לנו דם, התירה לנו כבד. אסרה חזיר, התירה מוח של דג השיבוטה. אסרה עלינו אשת איש, התירה גרושה בחיי בעלה. אסרה לנו אשת אח, התירה לנו יבמה. אסר לנו שעטנז, התיר תכלת בציצית, וכן במצורע יש שתי ציפורים, אחת ששולחים אותה על פני השדה ואחת לטהרה, וכן בשעיר יום הכיפורים, אחת לה' והשני לעזאזל - ולכן קטרוגם של אומות העולם על ההבדלים והניגודים, מדוע זה מותר וזה אסור. א"כ, בכל המצוות מצונו כדוגמתן, אבל פרה אדומה לא מצונו את הניגוד שלה, ולכן לא יכלו למעון על פרה אדומה שזה מעשה תוהו.

שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאסור עלי". שואל בספר "ליקוטי בשמים", שלכאורה קשה להבין מה שיעקב אבינו אומר שעתידה תורה לאסור "עלי", וכי רק על יעקב לבדו נאסרו שתי אחיות? ותיריך, לכאורה לשון הפסוק עצמו לא מובן, מהו הלשון "ואשה אל אחותה לא תקח", הרי את האחות הוא לוקח אחר כך, ומקודם האשה, והיה צריך להיות כתוב ואל אשה אחותה לא תקח? אלא, מה שעתידה התורה לאסור בלשון זה, הוא דווקא "עלי", כי אני לקחתי תחילה אחותה ואחר כך האשה, כי בשביל רחל עבד יעקב, והוא לקח בתחילה את אחותה ואח"כ את האשה.

"ואשה אל אחתה לא תקח לצרר לגלת ערותה עליה בחייה" (י"ה - י"ח)

מבואר בפסוק שהסיבה שאין לקחת שתי אחיות הוא משום ששתי נשים בבית אחד נעשות צרות זו לזו, והתורה לא רוצה ששתי אחיות יעשו צרות זו לזו. לפי"ז תירץ המלבי"ם על הקושיא הידועה, האריך נשא יעקב אבינו שתי אחיות? אלא כיון שראה יעקב את רחל מוסרת את הסימנים ללאה אחותה, וראה את מסיירותה ואהבתה הגדולה לאחותה, ידע שאצלן לא שייך להיות "צרות" זו לזו, ועל כן בכגון דא אין את האיסור הנ"ל.

"ומזרעך לא תתן להעביר למולך" (י"ה - ג"א)

הגמ' בסנהדרין [פ"ד:] אומרת: אמר רב אחא בריה דרבא: העביר כל זרעו פטור שנאמר מזרעך, ולא כל זרעך. שאל כומר אחד את המהר"ל מפראג, מדוע מי שמעביר כל בניו פטור? השיב לו המהר"ל, מצאנו דין דומה, המשונה בחלה [פ"א - ט"ז] אומרת, אדם האומר שכל גורנו יהיה תרומה, או כל העיסה שעשיתי יהיה חלה, לא אמר כלום. והסיבה, אדם שתורם את כל רכושו או מרים חלה מכל הבצק שעשה, סימן הוא שאינו מיושב בדעתו. ולכן, אדם המוסר כל בניו למולך, אינו מן הישוב, אדם שאינו בר דעת אי אפשר לדונו.

וה"חתם סופר" מסביר, שכמו שמצינו בעדים זוממים, שאם כבר נעשה המעשה והרגו על פי עדותם, אין נהרגים. וכל כך למה, כיון שחטאם כל כך גדול, עד שלא יכופרו אפילו ע"י מיתת בית דין, ולכן לא הורגים אותם. על פי זה אפשר לומר, שאדם הנותן את כל זרעו למולך, מעשהו חמור כל כך, עד שאין כפרה בעונש מיתה, ולכן אין עליה חיוב מיתת בית דין. ועל פי זה אפשר להסביר, שמי שנותן כל זרעו למולך, מעשהו חמור כל כך, ולכן אינו חייב מיתה. ועל כך למה? כיון שעיקר עונש המיתה של מי שנותן בנו למולך, בא לו בגלל החשש שאולי ילמדו אחרים ממעשיו ויעשו אף הם בורעם כמותו, אבל אדם זה שהעביר כל זרעו למולך, במעשהו זה הוכיח בעליל כי ניתק עצמו מכל זיקה לעם ישראל, והוציא עצמו מן הכלל, אין חשש שיבואו אחריו מישראל ללמוד ממעשיו. אבל חמור ממנו, זה המעביר מקצת זרעו למולך, אדם כזה, שאת שאר בניו מגדל בדרך ישראל סבא, כי אז החשש שמא ילמדו אחרים ממעשיו גדול שבעתיים.

"ומזרעך לא תתן להעביר למולך" (י"ה - ג"א)

רבי צבי פסח פרנק בספרו "הר צבי" שואל, מדוע התורה הפסיקה באמצע פרשת העריות וציוותה על איסור "מולך", ואחר כך חזרה שוב לאיסור

עריות? ומתי, התורה רצתה ללמדנו, שאפילו בן ממזר שנולד מהעריות גם הוא כלול באזהרה "ומזרעך לא תתן להעביר למולך", ולכן חזרה התורה אחרי זה לפרט עוד כמה מקרי עריות שבהם לא שייך "ומזרעך", כמו "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" "ובכל בהמה לא תתן שכבתך".

השלמה לתירוץ זה נמצא בספר "כמוצא שלל רב" שמביא בשם "הגאון והדרשן ר' דוד שלמה סלושין רבה של אודסה" שתיריך, סדר הדברים שנראה לנו כתמוה, סודר בדווקא כך, כדי ללמדנו דבר גדול, כי באמת קשה מאוד להאמין שיימצא אדם שיעביר את בנו ובתו באש, ובפרט לשיטות הסוברים שדרכם היה לשרוף ממש את העוברים למולך, אכזריות שכזו ללא כל סיבה, יתכן בכל זאת מצב שבו יחליט אדם לעשות זאת ליוצאי חלציו, אם הם נולדו בפסול, כדי שלא יישאר זכר למעשה החטא שעשה, וכאשר המדובר בבנים פסולים, יהיו גם אבות רחמנים שעלולים להעבירם באש. עלול אדם לחשוב שמכיון שמדובר בזרע פסול שמקורו בחטא, יהיה הדבר לרצון בפני בורא עולם. לכן כתבה התורה את איסור העברה למולך בין איסורי עריות השונים, ללמדנו, שאף זרע פסול ואפילו ממזר גמור, אסור להעבירו למולך, ומכיון שאזהרת ההעברה למולך מתייחסת לזרע שנולד מאיסור עריות, לכן הקדימה התורה איסור זה לאיסורי משכב זכור ורביעת בהמה, שכן מאיסורים אלו אין המין האנושי פרה ורבה ומהם לא יתכן שיוולד זרע שתצטרך התורה להזהיר שלא להעבירנו למולך.

"ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה וכו' ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא" (י"ה - ג"א)

מה פירוש המילה תִּבְלָה? כאשר האותיות מנוקדות בשני צירה תִּבְלָה פירושו עולם, וכאשר מנוקדות בשני סגול כמו בפסוק שלנו, זהו תִּבְלָה שמשמעותו מעשה תועבה. אומר האבן עזרא, "תבל הוא", אנשי הדקדוק אמרו שהמילה דומה לפסוק בתהילים [נ"ה - ט] "תִּבְלָה יחלוד". כותב ה"אביעזר" (פירוש על האבן עזרא): "והמדקדק נתן סימן" - "ארבעה הם קטני ארץ" [משלי ל - כ"ד] "ויש הנה שנה ה" [משלי י - ט"ז]. וזהו פירושו, "ארבעה הם", אם הניקוד הוא בשני צירה שיש בהם ארבע נקודות, אז קטני ארץ - עולם, אבל אם זה "יש הנה", אם זה מנוקד בשני סגול ויש בהם שש נקודות, אז "שנה ה" כי זה דבר תבל.

"אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים" (י"ה - ד"א)

מה הפירוש "בכל אלה"? אומר ה"אור החיים", הטעם שלא גילתה התורה את שכתן של מצוות, כי ישנן מצוות שסגולתן אריכות ימים בעולם הזה, ויש שסגולתן בנינים, ויש שסגולתן הצלחה. לפעמים רואים רשע אפיקורס והוא אינו מת, אומר ה"אור החיים", שהוא עשה מצוה שסגולתה אריכות ימים, ואת זה הוא מקבל בעולם הזה, ואת הכרת יקבל בעולם הבא. ידוע כי נטילת ידיים היא סגולה לעשירות, לפעמים רואים אדם שאינו נוטל ידיו לסעודה, ובכל זאת הוא עשיר, כי יכול להיות שהוא עשה מצוה שסגולתה עושר והצלחה. ואם אנשים היו יודעים את סגולתה של כל מצוה ומצוה, היו מחליטים איזו מצוה ישתדלו בה לעשותה ולקיימה כראוי לפי הצורך בסגולתה, ואז לא ישתדלו בשאר המצוות, לכן הקב"ה לא גילה טעם

המצוות ואמר "אל תטמאו בכל אלה", כי כן הדבר לגבי עריות, ולכן לא אמרה התורה לא את השכר ולא את העונש, על שום מצוה ועל שום עבירה.

"ותקיא הארץ את יושביה" (י"ה - ב"ה)

שואל הרב דסלר, מובא בשם ה"אבן עזרא", שכל מה שיקיא האדם הוא נתעב בעיניו ואליו לא ישוב, ולכאורה, הרי ארץ ישראל הקיאה את יושביה ויצאה לגלות, איך יתכן שארץ ישראל מיושבת ורבים שבים אליה? ותיריך, אצל ישראל לא שייך לעולם ש"תתמלא הסאה", כי הרי הובטח להם שלא תתבטל מהם התורה לעולם, לכן גם אם בני ישראל ייצאו לגלות אין זו בבחינת "הקאה", וממילא יכולים הם לחזור לארץ אבותיהם.

"כי את כל התועבה האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ" (י"ה - ב"ה)

ה"פרי מגדים" מביא בשם הרמ"א, משל לאב שעשה לבנו מלבוש חשוב ולכלך אותו. אם הבן היה זהיר ולא ישב במקומות שאינם נקיים, ובכל זאת התלכלך, יכול הוא להתנצל כי הסיבה שהבגד התלכלך כי הבגד יקר ומאוד רגיש וכל דבר קל מכתים אותו. אבל אם ישב במקום רפש וטיט, שאפילו בגד פשוט מתלכלך שם, אין לו כל הצטדקות. והנמשל: עם ישראל בנו יחידו התברך בנפש יקרה ועדינה, שעבירה הכי קלה מכתימה אותה ומשאירה רושם, לכן יכולים הם להתנצל, אבל אדם העובר עבירות חמורות, לא יכול להתנצל שהנשמה היא עדינה. וא"כ, זה פירוש הפסוק "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ לפניכם ותטמא הארץ", היינו עבירות כאלו שאפילו אצל הגויים עושים רושם.

"ולא תקיא הארץ אתכם" (י"ה - ב"ה)

משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו. [רש"י].

ה"משך חכמה" מביא בשם אביו ששאל, הרי אם ירגיל בן המלך את עצמו למאכלים מאוסים, שוב לא יקאו, ולפי"ז כך יהיה גם בנמשל, שאם הארץ תתרגל לחטאים ולעוונות, הרי שוב לא תקיא הארץ את ישראל גם אם הם יטמאו אותה? ומתריך, לזה עצמו התורה מתייחסת, "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם", וא"כ לכאורה הארץ כבר הורגלה לתועבות "ותטמא הארץ", ואולי "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם". על זה באה התורה ואומרת, כי במקרה כזה אין הנמשל דומה למשל, "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם".

"ולא תקיא הארץ אתכם וכו' כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם" (י"ה - ב"ה)

שואל המהרי"ל דיסקין, מהו "כאשר"? ומתריך, אין כוונת התורה להזהיר את ישראל שלא תקיא אותם כשם שהקיאה את גויי הארץ, אלא אדרבה, "ולא תקיא וכו' כאשר", פירושו, אם תיאלץ הארץ להקיא אתכם, לא יהיה זה כפי שהיה אצל "הגוי אשר לפניכם", שאצל הגויים הקב"ה המתין עד שתתמלא סאתם ורק אז נפרע מהם וגרשם מן הארץ, לכן באה התורה

ואומרת, שלעומת הגויים, אצל ישראל יענישם הקב"ה תיכף ומיד ולא יחכה עד שתתמלא סאתם. וזהו שהוסיפה התורה ואמר "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם" - תיכף ומיד.

"כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם" (י"ה - ב"ה)

שואל הרב סורוצקין, למה התורה חוזרת על הנאמר? כתוב כבר "כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם", וכתוב "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה"? ומתריך, כשכל האומה תעשה את כל התועבות האלה, אז הארץ תקיא את כל האומה, אבל אם בודדים יעשו, אז "ונכרתו הנפשות" הללו "מקרב עמם".

"דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו" (י"ט - ב)

מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי התורה תלויים בה. [רש"י בשם המדרש].

שואל ה"חתם סופר", מה הם גופי התורה שתלויים בה שצריכים להיות קדושים ופרושים? מסביר ה"חתם סופר", רוב גופי התורה תלויים בהקהל, כלומר, בהתקבצות והתכנסות של האנשים יחד, כמו תפילה בציבור, זימון, מנין, נשיאת כפיים, קריאת התורה, קדיש, קדושה וברכו. אבל צריך לחשוש שבהתקהלות האדם נעשה המוני ומעורב בבריות, זה שאומר רש"י רוב גופי התורה נאמרו בהקהל, אבל אע"פ כן תהיה קדוש ופרוש, ואל תיסחף עם ההמון, ואל תיגרר אחרי ההמוניות. ואם יעלה בדעתך שזה לא יתכן, על זה באה התורה ואומרת "כי קדוש אני ה' אלוקיכם", הקב"ה משגיח על כולם, ובכל זאת נשאר קדוש, האדם צריך ללמוד מדרכיו ולהידבק במידותיו, ולכן, למרות היותו מעורב עם הבריות, בכל זאת עליו להישאר קדוש ופרוש.

"דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו" (י"ט - ב)

הגמ' בעבודה זרה [י"א]. מספרת, אונקלוס הגר היה בן אחותו של הקיסר הרומי. התגיירותו לא מצא חן בעיני הקיסר, שלח חיילים שיקחוהו חזרה. כשהגיעו, מושך אותם בפסוקים והתגיירו כולם. שלח קבוצה שניה ואמר להם: אל תיכנסו עמו בדברים, אלא קחוהו והביאו אותו אלי. שאל אותם אונקלוס, איך נוהגים אצלכם במדינה, מי מאיר למי את הדרך? כמובן שבעל הדרגה הנמוכה מאיר את הדרך לבעל הדרגה הגבוהה, ואצלנו זה הפוך, שכתוב [שמות י"ג - כ"א] "וה' הולך לפניכם יומם וכו' להאיר להם". התגיירו כולם. שלח קבוצה שלישית, ושוב התרה בהם שלא ידברו איתו. ואכן, החיילים לקחו אותו עמהם, אבל בפתח, כשראה את המזוזה, נשק לה, ושאל אותם, האם אתם יודעים מה זה? אמרו לו, לא. שאל אותם, מי נמצא אצלכם במרכז? מי שומר על מי, החיילים על המלך או המלך על החיילים? ענו לו, וודאי שהמלך במרכז והחיילים שומרים עליו. אמר להם, אצלנו זה אחרת, כתוב "ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם" [תהילים קכ"א - ה], וגם הם התגיירו, ויותר לא שלח חיילים.

שנהיית עבד לה; אתה המאושר הגדול, כי הכל בשבילך, אתה הקובע מה יהיה איתך.

"קדושים תהיו" (י"ט - ב)

רבי ישראל סלנטר נהג לומר, מקובל בעולם לזהות את ה"קדוש", כגדול בתורה וביראה. אבל לחז"ל יש זווית אחרת של ראייה לקדושה, לפי היחס של האדם לכסף. הגמ' [פסחים ק"ד.] אומרת על ר' מנחם בן סימאי "בגן של קדושים", ולמה קראו לו כך? שלא הסתכל בצורת מטבע. וגם בפרשת קדושים קובעת התורה תנאים לקדושה "לא תגנובו" "לא תכחשו" "לא תעשו עוול במשפט", בזה תלויה הקדושה, כי קדוש אני ה' אלוקיכם, בשמיים אני כביכול הקודש, ואם אני דורש מכם קדושה, כוונתי בעניינים ארציים, חומריים: במסחר, בעבודה, ביחס עם הבריות.

ובספר "מקדש מרדכי" כתב, שבפרשה זו נכללו יחדיו דיני פיגול עם דיני לקט ושכחה, מדות ומשקולות, ושכר שכיר, ללמדנו ש"קדושים תהיו", לא נאמר רק על ענייני הקרבנות ובית המקדש, אלא גם על מעשי האדם בינו לבין חבריו. "וכחש בעמיתו", אין אדם כופר בעמיתו, עד שכופר בעיקר.

"קדושים תהיו" (י"ט - ב)

משל נפלא אמר רבי אלימלך בידרמן שמוקל על האדם לעמוד בניסיונות ולהתקדש לפני ה' [הובא בעלון "באר הפרשה"], עני ואביון הלך בשבת ברחובה של עיר, והנה מצא שטרות כסף וחסב בלבו שאפילו שעכשיו שבת ויש דין מוקצה אבל בביתו יש לו משפחה עם כמה נפשות ואין להם לחם לאכול, והנה זהו חסד דאורייתא, אם כן דאורייתא מול מוקצה דרבנן, אולי מותר. עבר שם אחד ואומר לו, אתה לא רואה שכולם שטרות מזויפים? והנה פרחו לו כל התאוה לזה, כי זה לא שווה. ככה צריכה להיות כל ההסתכלות על הנסיונות, לחשוב שהכל מזויף והנה אז יתבטל לך כל התאוות ותגיע לקדושה וזה תפקידנו בעולם, להתקדש, ולדעת שחוץ מזה הכל הבלים.

"קדושים תהיו" (י"ט - ב)

בתחילת הפרשה [י"ט - ב - ד] כתוב מספר פעמים "אני ה' אלוקיכם". א. "קדושים תהיו כי..." ב. "יש אביו ואמו תראו ואת שבתותי תשמורו אני..." ג. "אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לא תעשו לכם אני..." מסביר רבי אברהם אבלי פאסוועלער (היה הרב וראב"ד בוילנא לאחר פטירתו של הגאון, מביאו המ"ב בסימן תקפ"ב בשעה"צ סק"ד), שכל פסוק ופסוק מכוון נגד סוג אחר בישראל, ועל כולם נאמר "אני ה' אלוקיכם"! וכך אומר הקב"ה לישראל, "קדושים תהיו". ישנם יהודים המקדשים את עצמם גם במותר להם, לאלה בוודאי "אני ה' אלוקיכם", אבל גם לאלה שאינם במדרגה של קדושים, אלא שהם מקיימים מצוותי, הם מקפידים על שמירת שבת וכיבוד הורים, גם לאלה אני אומר "אני ה' אלוקיכם". ושמא יעלה בדעתך כי מי שלא מקיים את מצוותי, הם דומים כאילו אין להם אלוקים, ומצווה לרדפם עד חרמה, לכן אני מודיע, כי גם אלה שאינם מקיימים את מצוותי בחיוב, אלא רק בשלילה, אינם פונים אל האלילים

שואל הרב וולבה, האם משמיעת כמה פסוקים כבר מתגיירים? ומסביר, הוא קרא לפניהם את פרשת קדושים, שאל אותם, האם יש אצלכם אנשים קדושים? ענו לו, ודאי. מי? ענו: הכמרים, שלא נושאים נשים ומונעים עצמם מאכילה ושתייה. שאל: יכול להיות שכל העם יהיו קדושים? אמרו, זה בלתי אפשרי, שאם כולם יהיו "קדושים" לא יהיה עם. אמר, אצלנו כתוב בתורה "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו", והכוונה לכולם!!! תמהו, איך זה יתכן? ענה להם: ההבדל הוא בהשקפה מה נקרא "קדוש". אצלכם, קדוש נקרא מי שחי מוחץ לעולם, לא מתחתן, לא עובד, לא ישן ולא אוכל. אבל אצלנו, "קדוש" הוא מי שלוקח את החיים ומקדש אותם, עושה הכל עם הגבלות הראויות. ומה נחשב אצלנו קדוש, למשל: "איש אמו ואביו תיראו וכו'", "ולקט קצירך לא תלקט וקרמך לא תעולל" "לא תלך רכיל בעמך" "לא תיקום ולא תיטור", זה נקרא אצלנו "קדוש". אל תיבדל מהחיים, אלא תקדש אותם. בעבור השקפה כזאת, השקפה חדשה באמת, כדאי להם להתגייר.

באה הקבוצה השניה, ושאל אותם, מי מאיר למי? אמור לו, כולם מאירים למלך. אמר להם, אצלנו המלך מאיר לנו, ואומר לנו ה' "קדושים תהיו". ואם תחשוב בלבך, מה ה' מבקש מאיתנו, מי יודע מה הוא רוצה שנעשה עבורו? מיד באה התשובה, "איש אביו ואמו תיראו", לטובת מי המצווה הזאת, האם יש להקב"ה תועלת בכך? "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור ולקט קצירך לא תלקט וקרמך לא תעולל ופרט קרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם", האם לקב"ה יש דבר מצוייו זה? הלא המצוות נועדו בעבורנו, א"כ מי מאיר למי? הקב"ה מאיר לנו, כי "נר מצוה ותורה אור". "איש אמו ואביו תיראו", האם יש לקב"ה דבר מזה? מסופר במדרש, כי כאשר הקב"ה אמר בהר סיני "אנוכי ה' אלוקיך" "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", אמרו אומות העולם, הקב"ה דואג לעצמו שיעבדו אותו, אבל כשאמר "כבד את אביך ואת אמך", אמרו כבוד אחרים הוא דורש, ואז הודו גם על הראשונות, שנאמר [תהילים קל"ח - ד] "יודוך ה' על מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך", והקב"ה הוא שמאיר לנו. התגיירה הקבוצה השניה.

כשבאה הקבוצה השלישית וראו שמנשק את המוזה, והוא אמר להם "ה' ישמור צאתך ובוואך", אצלכם אתם שומרים על המלך, ואצלנו המלך שומר עלינו. למה הוא התכוון? אצלכם מי במרכז? המלך הוא שקובע את סדר היום, אם המלך קם במצב רוח רע, רחמנות על מי שנמצא בסביבתו. אצלנו, אנחנו במרכז ואנחנו קובעים את סדר היום. כתוב "ה' צילך על יד ימינך", הצל אינו עושה שום דבר מעצמו, האדם עושה ובעקבותיו הצל פועל. וכך כתוב "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי וכו' ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וכו' ונתתי עשב בשדך לבהמתך וכו' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדת וכו' וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר", אז מי קובע אם יירדו גשמים, הקב"ה או אנחנו? ודאי שאנחנו, אז מי במרכז? אנחנו. וזה ההבדל בינינו לבין הגויים, אצלם המלך במרכז וכולם שומרים עליו, ואילו אצלנו, אנו במרכז והקב"ה שומר עלינו.

מה זה נקרא להיות קדוש? לקדש את החיים. תתחתן עם הגבלות, תאכל עם הגבלות, תקצור עם הגבלות, תעשה הכל אך עם הגבלות. לאחר

ואינם עושים להם אלוהי מסכה, גם עליהם אני אומר בדיוק כמו שאמרתי לקדושים ולעושי מצוותי "אני ה' אלוקיכם", כולכם בני.

"קדושים תהיו" (י"ט - ב)

הגמ' ביבמות [ב]. דורשת, קדש עצמך במותר לך. אמרו משמו של הסבא מנובהרדוק, כשהאיסור מותר לאדם על פי ההלכה, אז יש לחשוש שמא כיון שהדבר מותר, הרי אפשר גם להנות ממנו, ולא היא, גם כאשר מותר האיסור לאדם, חייב הוא להישמר שלא תהיה לו פניה כל שהיא, ולא יתדבק בו שום נדנדוד של הנאה, אלא יעשהו כמי שקפאו שד. וזהו "קדש עצמך במוותר לך", גם כאשר האיסור מותר לך, עליך לקדש עצמך ולא להנות ממנו.

"קדושים תהיו כי קדוש אני" (י"ט - ב)

"קדושים תהיו" - יכול כמוני, ת"ל "כי קדוש אני" קדושתו למעלה מקדושתכם. [ויק"ר כ"ד - ד].

תמוה, מה בא זה ללמדנו שקדושת ה' גדולה מקדושת ילוד אשה אשר מעפר יסודו? ועוד וכי יעלה על הדעת שיהיה אדם מצווה על קדושת ה' ? אלא אומר המגיד רבי יחיאל מיכל מזלשטוב, הפירוש הוא כך, קדושתו למעלה, הקדושה שלי למעלה, היא רק למעלה מקדושתכם. בה במידה ואתם מקדישים אותי למעלה, כך שמי מתגדל ומתקדש בשמי מרום, כמו שכתוב [תהילים ס"ח - ל"ה] "תנו עוז לאלוקים".

האדמו"ר מסאטמר מסביר, ודאי שהכתוב לא התכוון שהאדם כביכול יכול להיות בדרגתו של הקב"ה, שהרי אין זה בר השגה ותפיסה כלל, אלא יש עוד מעלה בקדושת ה', "וכן יעשה לאוהל מועד השוכן איתם בתוך טומאתם", וכמו שהגמ' ביומא [י"א:] אומרת, אע"פ שהם טמאים, שכינה ביניהם. "יכול כמוני", יכול האדם לעלות בדעתו שאף אם הוא יתקדש ויכל לשכון בתוך הטומאה והדבר לא יזיק לו ולא ישפיע עליו לרעה? לכן בא הפסוק ואומר "כי קדוש אני", קדושת הקב"ה אינה כקדושת אדם, ואין להקיש מקדושה זו לקדושת אדם, אלא ודאי צריך אדם להיזהר ולהישמר בקדושתו לבל תיפגע ותזוק מהשפעתה הרעה של הטומאה הסובבת אותו.

"קדושים תהיו כי קדוש אני" (י"ט - ב)

שואל ה"אור החיים", מדוע כתוב "קדושים תהיו" בלשון עתיד, היה צריך לומר היו? ומתריץ, התורה באה ללמדנו, שאין הפסק וקץ למצווה זו, כל דרגה של קדושה שהגיע אליה האדם, הרי היא שער ומבוא לדרגה שלמעלה הימנה. צא ולמד ממדרגת הנביאים, זו למעלה מזו עד לדרגת משה רבנו ע"ה, ועד דרגת משיח. וא"כ, מצוה זו היא תמידית ועולמית, לא די בדרגת הקדושה שבה נמצא עכשיו בהווה. וזה הפירוש "קדושים תהיו כי קדוש אני", כמו שאין קץ ושיעור לקדושתו יתברך, כך חפץ השי"ת בבניו שידמו אליו בהפלגת קדושה עד בלי די.

האדמו"ר רבי אברהם סלונים היה אומר, הרי בסופו של דבר תהיו קדושים תהיו מוכרחים להיות קדושים, כי קדוש אני ה'. נשמות ישראל חצובות

מתחת כסא הכבוד, וחלק ה' עמו, ואם לא תרצו להגיע לכך בדרך טובים, יקויים בכם הפסוק [יהזקאל כ' - ל"ג] "אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם". א"כ, למה לכם ללכת בדרך הקשה ולסבול ייסורים? התקדשו מיד מרצונכם, לטובתכם - קדושים תהיו.

"קדושים תהיו וכו' איש ואמו ואביו תיראו" (י"ט - ב - ג)

בספר "בית אב" מסביר מהי קדושה. ישנם אנשים מחוסרי דעת, שחושבים כי הקדושה תלויה בכל מיני הנהגות משונות, שביניהם ובין הקדושה האמיתית אין ולא כלום. "קדושים תהיו", באה התורה ללמדנו קדושה אמיתית מהי, שורש ויסוד הקדושה היא בקיום מצוות התורה ובקיום רצון הבורא יתברך, "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", ע"י קיום המצוות, הזהירות והדקדוק בהן כהלכתן, מתעלה ומתקדש האדם, וזוהי הדרך הבלעדית אל הקדושה האמיתית. זה שאמרה התורה "קדושים תהיו" ובסמוך לו ציוותה התורה על כיבוד אב ואם, על שמירת שבת ועוד. אלו מצוות ידועות, מצות שכל אדם מישראל יכול לקיימן, ורק ע"י הדקדוק בהן יגיע האדם לקדושה האמיתית.

"איש ואמו ואביו תיראו" (י"ט - ג)

שואל ה"כתב סופר", מהו הלשון "איש"? ומסביר, אפילו שהוא בגדר "איש", גדול ועומד ברשות עצמו, גם הוא מצווה בכיבוד הורים. ללמדך בא הכתוב, שלא יחשוב אדם בליבו, כיון שהגיע לבגרות, התחתן והקים בית, ששוב אינו חייב בכבוד אביו ואמו, ומעכשיו חובתו רק לדאוג ולהתמסר לבני ביתו, אלא כל אדם ואדם, גדול כקטן, מצווים בכיבוד אב ואם ובמוראם.

הנצי"ב אומר, "איש" לשון מעלה וחשיבות, ללמדך שגם אם הוא מצוין וגדול במעלה מאביו ואמו, מ"מ הריהו מצווה במצות "אביו ואמו תיראו".

"איש ואמו ואביו תיראו" (י"ט - ג)

מתחיל בלשון "איש" - יחיד, וסיים בלשון רבים "תיראו". אלא אומר השל"ה הקדוש, שבא הכתוב לרמוז ולכלול גם את אביו ואמו של האיש, שלא יהיו הם הגורמים לבן שיעבור על מצוה זו.

"איש ואמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו" (י"ט - ג)

סמך שמירת שבת למורא אב, לאמר: אע"פ שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו, וכן בשאר המצוות. [רש"י].

רש"י מדגיש שדין זה שלא לשמוע בקול האב אם אומר הוא לעבור על ציווי ה', נאמר בכל המצוות. אם למשל אביו מבקש ממנו לאכול חזיר, או לא לשלוח את האם (שילוח הקן), גם שם ישנה מצוה לא לשמוע לאבא. וקשה, אם דין זה אמור בשאר כל המצוות, מדוע רמזה זאת התורה דווקא לגבי שמירת השבת? והנה, נפסק להלכה, שהעושה בשבת מלאכה שאינה צריכה גופה, פטור. לפי זה יש לדון, באופן שאדם נאלץ לעשות מלאכה בשבת בגלל שאחד כופהו לעשותה באמצעות איום שיהרגהו וכדומה, האם מלאכתו תיחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה? פסק ה"מהרי"ט" [שורש קל"ז], שבמקרה כזה אין להחשיב את פעולתו כמלאכה

וכמו שמוכח במסכת חגיגה [ט"ו:], ואע"פ שבאותה שעה היה צדיק, ובוודאי לא התכוון להיות מושפע מהם לרעה.

אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם" (י"ט - ד)

אלילים לשון אל, כלא הוא חשוב. ואלהי מסכה תחילתן אלילים הם, ואם אתה פונה אחריהם סופך לעשותן אלוהות. [רש"י]. לכאורה, הרי אם תחילתם אלילים הם ולא חשובים בעיניו, היינו שהוא אליהם רק כדי לראות שהם אינם כלום, א"כ איך קורה שסופו לעשותן אלוהות? תירץ רבי דוד פוברסקי, ראש ישיבת פוניבז', בשמו של המשגיח ממיר, רבי ירוחם ליבוביץ, בדרך משל: אחד נגיש לחבירו ואומר לו שבמקום מסוים יש אש ומים מעורבים והם מסתדרים ביחד, הרי חבירו יגיד לו מיד, שזה שקר, ואם יפציר בו שילך לשם ויראה בעצמו, ישיב לו חבירו שזה וודאי שקר ואין לו מה ללכת לשם. ואם ישמע לו וילך לראות, הרי זה סימן שהוא כן חושש לדבריו, ולכן הוא הולך לראות. זאת הזהירה התורה "אל תפנו אל האלילים", "אל תסתובב להביט", זה כלום! ואל תפנה לשם, אם אתה פונה לשם סימן שאתה מאמין שיש איזו ממשות באלילים. על זה ממשיך הפסוק "ואלהי מסיכה לא תעשו לכם", כי אחרי שאתה פונה לשם, סופך לעשותן אלוהות!

"וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו" (י"ט - ה)

תחילת זבחתו תהא על מנת נחת רוח שיהא לכם לרצון. [רש"י]. שואל, למה נאמר "לרצונכם" בשלמים, הרי הרצון הוא תנאי בכל הקרבנות, ולומדים את זה מ"יקריב אותו לרצונו"? ומתיר, שהוא שמע מגדול אחד, שיותר קל לצום ביום כיפור לשם שמים, מלאכול בערב יום כיפור לשם שמים, כיון שהמצוה מעורבת בהנאת הגוף, יש צורך במאמץ מיוחד לכון באכילה זו רק לשם שמים. ואותו דבר גם כאן, בכל הקרבנות שאין לבעלים הנאה מהם, בוודאי שהם מכוונים לשם שמים ומקריבים אותם ברצון טוב, אבל בשלמים שהבשר נאכל ע"י הבעלים, יקשה עליהם לכון רק לשם שמים, לכן הדגישה התורה "לרצונכם תזבחוהו".

"ביום זבחכם יאכל וממחרת" (י"ט - ו)

הגמי בחולין [פ"ג] אומרת, היום הולך אחר הלילה בחולין אבל לא במקדשים. שואל ה"חתם סופר", מדוע לגבי זמן אכילת קרבן שלמים, הלילה הולך אחר היום, והרי כלל נקוט בידינו כי היום הולך אחר הלילה, וכמו שכתוב "ויהי ערב ויהי בקר"? מסביר ה"חתם סופר", אצל בן נח הלילה הולך אחרי היום, והסיבה, שאצל הגויים העיקר הוא העולם הזה וזהו "היום שלהם", ולאחר מיתתם נאבדים מן העולם וזהו "הלילה", לכן אצלם הולך הלילה אחרי היום. לעומת זאת, אצל היהודי זה הפוך, שהעיקר הוא העולם הבא והוא ה"יום" שלהם, אילו העולם הזה הוא בבחינת "לילה", ולכן אצל ישראל היום הולך אחרי הלילה. אכן, לגבי קדשים הולך הלילה אחר היום, כי "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", שם בעולם הבא אין קיום מצוות, וכל חיותו ושכרו של האדם בעולם הבא הם על פי מעשיו בעולם הזה,

שצריכה לגופה. ממילא, כשאב אומר לבנו לעשות מלאכה בשבת, ניתן היה לומר שהרי הבן מצווה על יראתו, ונמצא שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה ומותר לעשותה, כי מדאורייתא אינה נחשבת מלאכה. על זה מחדשת התורה, שאפילו באופן כזה אל תשמע בקולו.

ה"חיד"א" מתיר, שטמון כאן חידוש נוסף, קורה לפעמים שהאב אינו פושע כלל כשהוא אומר לבנו לחלל שבת, כיצד? באופן שהאב עצמו לא קיבל את השבת והבן כבר קיבל, היה מקום איפה לומר, שדווקא בשאר המצוות כגון שהאב אומר לו לאכול חזיר, כיון שהאב פושע, לא עושה מעשה עמך, אין הבן מחויב לשמוע בקולו. אבל כאן שבבקשתו לעשות מלאכה אין שום חיסרון, שהרי אצלו עדיין לא שבת, ורק אם הבן הוא זה שקיבל על עצמו שבת, אולי כן מוטל על הבן לשמוע בקולו. באה התורה ומחדשת, שאע"פ כן לא ישמע בקולו, כי אצלו כבר שבת.

"איש ואמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה'" (י"ט - ג)

בעלון "אש דת" הובא סיפור מתלמידו של רבי יעקב קמינצקי. היה סוחר יהודי בארה"ב שפתח את חנותו בשבת, וכל הבקשות שיסגור את החנות בשבת נפלו על אוזניים אטומות. פעם הגיעו קבצת משולחים מארץ ישראל לארה"ב, ושמעו על התנהגותו של אותו יהודי, פנו אליו ואמרו לו, דע לך שעל פי הקבלה עומד לבוא בשבוע או השבועיים הקרובים המשיח, ולכן כדאי לך למכור את החנות בכל מחיר, כיון שממילא כולם יעלו לארץ ישראל. שמע זאת אותו יהודי, והלך להתייעץ עם ר' יעקב קמינצקי האם למכור את חנותו. יכול היה הרב לנצל את ההזדמנות ולייעץ לו למכור את החנות, ובכך למנוע את חילול השבת בפרהסיא. אבל אמר לו הרב: אנשים אלה שקרנים, הם אינם יודעים מתי יבוא המשיח. אל תשמע להם ואל תמכור את החנות שלך. כששאלו את ר' יעקב לפשר תשובתו, ענה: היהודי הזה אמנם מחלל שבת, אבל בביאת המשיח הוא עוד מאמין, וגם את זה אתם רוצים לקחת ממנו?

"אל תפנו אל האלילים" (י"ט - ד)

מדוע כתבה התורה לשון אל תפנו ולא כתבה כמו בשאר לאוין אל תעבדו את האלילים? מתיר בספר "מלא העומר" בשאר לאוין מחשבה לבדה אינה מספקת ויש צורך במעשה, לעומת זאת בעבודה זרה אסורה פניה כל שהיא, אפילו במחשבה. וכמבואר בקידושין [מ]. מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, חוץ ממחשבת עבודה זרה.

"אל תפנו אל האלילים" (י"ט - ד)

אלילים לשון אל, כלא הוא חשוב. [רש"י]. כתב בעל ההפלאה, שמא יאמר אדם בליבו, כיון שהוא מכיר את האלילים, ויודע שאין בהם ממש וכ"לא" חשובים בעיניו, לכן ירשה לעצמו לראותם ולבזותם, לכן הזהירה אותנו התורה "אל תפנו לראותם", אפילו לראותם בלבד כדי לבזותם. ומוסיף, גם ספרי מינות אסור לאדם לקרוא, אע"פ שיודע שהם הבל גמור, וקורא בהם כדי לבזותם. וראיה לדבר, מאלישע בן אבויה - "אחר", שיצא לרבות רעה שספרי המינים היו נושרים מחיקו,

נמצא שמכל מקום העיקר הוא בעולם הזה, כדי להכשיר עצמו בתורה, מצוות ומעשים טובים לחיי העולם הבא, ולכן הולך הלילה אחרי היום.

"ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (י"ט - ה)

שואל ה"אור החיים", מדוע חמור עונשו של כהן שאוכל קדשים חוץ לזמנם, שהוא כרת, יותר מאוכל נבילה טריפה ושקצים? ומתריך, דע, כי מן הטעם עצמו שאמרו בגמ' ב"מ [ק"ה:], ישראל מטמא באוהל ואין עכו"ם מטמאין באוהל, כי ישראל היא בבחינת קדושה, ולכן כשמסתלקת ממנו הקדושה, כל הקליפות מתקבצות יחד ובאים עליו. והוא הטעם עצמו במה שלפנינו, כי לצד שהקדשים ישנם במעלה שאין למעלה הימנו, וכשעובר זמנם, מסתלקת הקדושה ושורה עליהם טומאה גדולה שכורתת את הנפש האוכלתה, משא"כ בטומאת אכילת שאר איסורין כנבילות וטריפות, שאין כח בטומאה ההיא להכרית הנפש, ומתהרת במלקות.

"ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור" (י"ט - ט)

ה"רידב"ז" בתחילת הלכות מתנות עניים שואל, ברור הדבר שפאת השדה משאירים רק אחת, לעומת זאת, שציוותה התורה "ופאת ראשך" שם אנו משאירים שתי פאות, מדוע א"כ לא משאירים פאה אחת כמו בשדה? תירץ הגר"ח קניבסקי בספרו "טעמא דקרא", ההבדל הוא בזה, ששדה אין לה צורה מיוחדת, או עגולה או כל צורה שהיא, וממילא על כרחך הפאה היא מה שמשאירים בסוף השדה. אבל בראש, גם לפני שהאדם מסתפר, יש לו במציאות שתי פאות, לכן משאירים בשתי הפאות, וזה גם הטעם שבוקן יש חמש פאות. ובשם ה"אמרי אמת" אומרים, שאכן פאה היא תמיד רק אחת, אך כמו שבשדה, אם רשות הרבים עוברת באמצע, צריך להפריש שתי פאות, כך גם בפאות הראש, הואיל והמח נמצא ביניהם, ולצערנו הרב, מוחנו הוא רשות הרבים... לכן צריך להשאיר שתי פאות.

"וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם" (י"ט - י)

הנה במתנות כהונה [שהוזכרו בסוף פרשת קרח], ציוונו הקב"ה לתת חלב דגן ותירוש, היינו את הטוב והמשובח ביותר, ואילו כאן במתנות עניים נצטוונו להביא מן הדברים הפחותים. מה פשר הדבר?

ביאר רבי זלמן סורוצקין זצ"ל: כאשר האדם נותן מתנות לכהן, לא איכפת לו לתת לו גם את הטוב והמשובח, כי הוא עושה חשבון: הכוהנים לא קיבלו חלק בארץ ואני כן, לכן מגיע להם משהו. אני, אמנם, עבדתי בשדה, אך הכהן גם עבד בבית המקדש ומגיעה לו נתינה מכובדת. לעומת זאת העני, הלא הוא קיבל חלק בארץ, ומדוע אתן לו מחלקי?!... ראתה התורה שעניין הנתינה לעני קשה על האדם, ולכן ציוותה לתת לעני רק את החלקים הללו שבקצה השדה, את השכחה, את הפרט ואת העוללות, שכל אלו לא מתאימים לאדם מוצלח כמוך, אבל לעניים כן...

מסופר על רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל, ששאל פעם גביר שהיה רגיל לקנות חליפות לבחורי ישיבה עניים: 'מאיזה סוג בד אתה תופר לבחורים את החליפות? ענה הגביר: 'אני תופר להם מבד רגיל'. ולעצמך, אתה קונה חליפות מבד משובח? המשך הרב ושאל: 'כן, ודאי'. אמר לו הרב

דסלר: 'אם כך, איך סוחר ממולח!... הרי לעצמך הינך קונה חליפה פעמיים בשנה אם כן, איך צריך בד משובח, שהרי החליפה אפילו אינה מספיקה להתבלות, לעומת זאת החליפות שאתה קונה לבחורים - הן החליפות שילוו אותך לנצח נצחים, ואותן ודאי צריך לתפור מהבד המשובח ביותר...'

"לא תכלה פאת שדך" (י"ט - ט)

מן התורה אין שיעור לפאה, אך חז"ל קבעו שיעור אחד משישים, בספר "פניני הקדמונים" הרמז לזה "פאת שדך" בגימטריא שמונה מאות וחמש, בדיוק כמו הגימטריא של "הפאה הוא אחד משישים".

"לא תגנובו" (י"ט - א)

כתב ה"אבן עזרא", מדוע כתוב "לא תגנובו" בלשון רבים? כי הרואה ומחריש, גם הוא גנב.

המגיד מקעלם היה אומר: תמיד נראה לי הדבר מוקשה, מפני מה בא בפרשת "קדושים" האיסור על גניבה בלשון רבים, "לא תגנובו" עד שראיתי מעשה: מבית אשה אחת, שכנתי, נגנבה תרנגולת, לא סיפרה האשה על כך לאיש, אלא קמה והלכה אל חצר סמוכה ונטלה לעצמה תרנגולת מן התרנגולת שהיו שם. משראתה בעלת חצר זו שנגנבה תרנגולת ממנה, קמה והלכה אף היא לחצר שכנה ונטלה לעצמה תרנגולת, וכך נמשכה השלשלת, עד שבאה אשת איכר מקצה העיירה וצעקה, שנגנבה תרנגולת ממנה. ואז הוחזר לי, שכך הוא גם בעולם הגדול: שעה שראובן גונב משמעון, קם שמעון וגונב מלוי, ולוי מיהודה, ועל ידי כך גניבה אחת נעשים עשרות גנבים.

"לא תגנובו" (י"ט - א)

אזהרה לגונב ממון, אבל "לא תגנובו" בעשרת הדברות אזהרה לגונב נפשות. [רש"י].

שואל רבי נתן גשטטנר, מהיכן רש"י למד שכאן מדובר בממון ובעשרת הדברות בנפשות? ותירץ, בעשרת הדברות כתוב "לא תגנובו" ביחיד, וכאן "לא תגנובו" ברבים, שבכסף יכול לגנוב רק חצי פרוטה, ובצירוף שנים יש גזילה גמורה, וכמו בסדום "ותמלא הארץ חמס", שכל אחד לקח רק משהו [בר"ר פרק ל"א], והיינו "לא תגנובו", גם באופן של צירוף, שחצי שיעור אסור מן התורה. אבל בגונב נפשות לא שייך חצי נפש, כי גונב את כולו, לכן נאמר בלשון יחיד.

"לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו" (י"ט - י"א)

מדוע הסמיכה התורה פרשת לקט שכחה ופאה לאיסור גניבה? מתריך ה"בית יוסף", ללמדך, שכדי למנוע את הקהל מגניבות וגזילות, יש צורך לספק להם את צרכיהם החיוניים. וזה המכוון בתהילים [ע"ב - י"ג - י"ד] "יחוס על דל ואביון וכו' מתוך ומחמס יגאל נפשם", בזה שחסים על הדלים והאביונים, על ידי חוקים טובים ומעשה חסד וצדק, מצילים אותם מכישלונות מוסריים.

כתוב בשו"ע [ה"מ קפ"ב - א] אין העושה שליח צריך קנין ולא עדים, אלא באמירה בעלמא, מדכתיב "שארית ישראל וכו' ולא ידברו כזב". אומר הסבא מקלם, מי שמשקר ואינו מקיים דברו, אינו בכלל "שארית ישראל".

"ולא תשקרו איש בעמיתו" (י"ט - י"א)

למושג "שקר", ישנם פירושים רבים. יש שבעיניהם "שקר" נחשב רק מה שמיסב נזק חמור לזולתם. בעיני אחרים, "שקר" פירושו גם גניבה קלה. יש הקוראים ל"גניבת דעת" בשם "שקר". ולאנשי אמת, גם אדם שפיו וליבו לא שווים, לשקרן ייחשב. למעשה, ניתן לסכם ולומר, שהשקר מתפרש בהתאם לדרגת האנשים: ככל שהאדם נמצא במעלה גבוהה יותר, כך הוא מגדיר שקר באופן עדין יותר. ולהיפך, ככל שאדם יורד והולך, גם הגדרתו של השקר אצלו הינה פחות עדינה.

מה נחשב "שקר" אצל גדולי ישראל? נוכל ללמוד מהסיפור הבא, שסיפר רבי בן ציון אבא שאול. בשנות בחרותו, באחד הימים, נכנס רבי עזרא עטייה ראש ישיבת "פורת יוסף" לשיעור, ושאל את התלמידים "מי מכם יודע מהו ההבדל בין תלמיד חכם מופלג לתלמיד חכם גדול?" התלמידים ניסו כוחם בתשובה, לבסוף נענה ראש הישיבה ואמר: ההבדל ביניהם הוא כהבדל אמת לשקר! כשסיפר זאת רבי בן ציון, הוא הוסיף ואמר, כי במשך כמה ימים לאחר מכן, עוד רעד כל גופו מאותה הגדרה.

"ולא תשקרו איש בעמיתו" (י"ט - י"א)

המגיד מושרנוביל היה אומר, אותיות שקר שלוש הן, שתים מהן כלולות בתיבת "רשע", ואילו אחת בתיבת "צדיק". מכאן אנו למדים, שלא כל רשע כולו שקר ולא כל צדיק כולו אמת. ובדרך החידוד אומרים: את ההבדל בין אמת לשקר רואים באותיות עצמם, "אמת" ישנם כאלו הרואים את האמת מיד בהתחלה - א' - ויש כאלו עד שבאים באמצע - מ' - וישנם עד הסוף - ת' - אבל את השקר מכירים מיד, כי אותיות "שקר" הן ממש אחת אחרי השניה!

סיפור שנון בדרך צחות מסופר על אשה שבאה עם בנה הקטן אל המגיד מישרים בעיירה, וביקשה ממנו כי יבחן את בנה. בחן המגיד את הילד, והנה, הוא יודע לומר בשטף את כל האותיות מא' עד תי"ו טוב מאוד! עכשיו, אמר המגיד: תאמר להיפך, מהסוף להתחלה! התעקש הילד וסירב. שלף המגיד כמה פרוטות ואמר לו: אם תאמר את הא"ב להיפך, תקבל את הפרוטות. כמוכן דבר זה המריץ את הילד, וקרא בקול להיפך. לאחר הבחינה, שאלה אם הילד: נו! יאמר לי רבנו! מה יהיה הילד כשיגדל? השיב המגיד מיד, "פוליטיקאי", שהרי ראית כי תמורת פרוטות הוא מוכן מיד לומר להיפך.

"ולא תשקרו איש בעמיתו" (י"ט - י"א)

אומר המגיד מקעלם, השקרן הריהו גרוע מן הגנב ומן הגלזל: הגנב גונב בלילה, ואינו גונב ביום - ביום הוא מפחד. הגלזל גוזל בלילה, אבל רק מן

היחיד, ולא רק מן הרבים מפנים הרבים הוא מפחד. ואילו השקרן משקר ביום ומשקר בלילה, הן ליחיד והן לרבים.

"לא תעשוק את רעך ולא תגזול לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר" (י"ט - י"א)

אומר רבי לייבוש חריף, אם יש סכסוך בין בעל הבית ופועליו אם השכר שולם או לא, הדין הוא שבאותו היום הפועל נאמן בשבועה שלא קיבל משכורתו, ונשבע ונטל, ואילו למחרת, אין לפועל אותה זכות. ולכן קודם אומרת התורה שבעל הבית לא יעשוק את הפועל שלו. ושהפועל לא יקבל את משכורתו פעמיים ויגזול מהבעל הבית, "לא תגזול", והרי יכול להיות שבעל הבית ירצה בכוונה להשהותו עד מחר כדי שהפועל יאבד את זכותו לגבות ממנו בשבועה, לכן מזהירה התורה "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

"ולא תגזול" (י"ט - י"א)

סאה מלאה עוונות, מי מקטרג - גזל. [ויק"ר ל"ג - ג] שואל ה"הפץ חיים", מדוע עוון גזל הוא החמור מכל העוונות, עד שדווקא הוא קופץ ומקטרג בראש? מסביר ה"הפץ חיים" למה זה דומה, לבעל חוב שפשט את הרגל, אך למרות זאת איש מנושיו לא יעיז לקחת את הכר שלמראשותיו ולגבותו בחובו. אך ברגע שאחד הנושים יעז ויחטוף משהו מנכסי בעל החוב כדי להציל את חובו, מיד יצטרפו אליו שאר הנושים ויחטפו אף הם מכל הבא ליד. אכן, מהעוונות נבראים משחיתים ומקטרגים, אך מ"מ הם אינם מעיזים לקפוץ בראש ולקטרג, ומי כן מעז לקטרג? עוון הגזל, שהרי גזל יכול להימצא רק אצל מי שיש בו עזות פנים. ולכן גם המשחית שנברא ממנו הוא עז פנים, ומכאן ואילך מצטרפים שאר המקטרגים שנבראו משאר העוונות.

"לא תקלל חרש" (י"ט - י"א)

שואל הר"ן, מדוע הדגישה התורה את איסור קללת החרש, והלא אסור לקלל כל יהודי, ואפשר היה לכתוב "לא תקלל" ותו לא? אלא מתרץ הר"ן בדרשותיו יסוד נפלא: אם נשאל את עצמנו מדוע אסור לגנוב, תהיה זו שאלה מוזרה. אסור לגנוב, כי אסור לשלוח יד ברכוש הזולת, אסור לפגוע בו, אסור להזיק לו. ובכן, את טובתו של מי דרשה התורה? את טובתו של הנגנב. והיה מקום לומר שהוא הדין בקללה, מדוע אסור לקלל? כי אסור לצער יהודי, אסור להכאיב לו, והשומע קללתו נפגע, הדבר חרה לו, פוגע בו, מציק ומדכדך ומכעיס. אבל, אם כן, היה מותר לקלל חרש! שהרי אינו שומע, ולעומתו, המקלל משכך את כעסו, פורק את זעמו, יש כאן רווח בלי הפסד. אך לא, התורה אסרה אף לקלל חרש! ובאמת מדוע לא? משום שלא הבינו נכון את מהות האיסור. מהאיסור לקלל חרש נמצאנו למדים, שאסור לקלל לא בגלל שהתורה חסה על המתקלל המצטער, אלא חסה על המקלל המשחית את נפשו על ידי "נקמתו" וקיללתו: תלמוד להבליג, לסלוח, למחול ואל תקלל גם אם הלה אינו שומע! וממילא נמצאנו למדים כי האיסור לגנוב - ודומיו, אינו רק לטובת הנגנב: אלא גם

לטובתו של הגנב, התורה דאגה לו שלא ישחית את נפשו בגניבה, שלא יתדרדר ושלא יחטא!!!

"לא תקלל הרש ולפני עוור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך אני ה'" (י"ט - י"ד)

רבי ברוך מומזיבוז' אמר על עצמו, מפחד אני אפילו מפני קוץ אחד, ק"ו שהייתי מפחד לעבור בין שתי שורות קוזקים, חמש מאות בכל אחת מהן, המחזיקים רצועות בידיהם להכותני. ועדיין פחד זה הוא כאין וכאפס לעומת האימה והפחד שיש לי מפני דבר עבירה, ואפילו מפני נדנדוד קל של עבירה מדרבנן.

"ולפני עוור לא תתן מכשול" (י"ט - י"ד)

לפני הסומא בדבר, לא תתן עצה שאינה הוגנת לו. [רש"י].

יש לדקדק בדברי רש"י "עצה שאינה הוגנת לו", להשמיענו, שלא די שהעצה שמשויאים זולת אינה הוגנת כשלעצמה, אלא עליה להיות הוגנת לו, למבקש העצה. ואף אם למשיא העצה יש שיקולים וחשבונות של "לשם שמים", מ"מ אל לו להשיא עצה אלא אם כן היא הגונה לשואל.

אחד הרבנים פנה פעם אל הגרי"ז מבריסק, ואמר לו, היות והציעו לפלוני לנהל מוסד ידוע אשר נקלע לקשיים, ומינויו עשוי להציל את המוסד, וכיון שאותו פלוני עתיד לבוא למרן הגרי"ז כדי לשמוע את עצתו אם לקבל על עצמו מינוי זה, לכן מהראוי שכאשר יבוא הלה, ימליץ הגרי"ז שיקבל עליו את התפקיד. השיב מרן הגרי"ז: הלא כשיבוא אלי, יבקש לשמוע את עצתי מה טוב בשבילי ולא מה טוב למוסד, נמצא שאם אשיב לו לקבל עליו את התפקיד מתוך רצון לדאוג לטובת המוסד, הרי יש בכך משום "ולפני עוור לא תתן מכשול". וסיים ואמר: אם אכן רצונך שאותו פלוני יקבל את המינוי, טוב היה אם היית משתדל להניאו מלבוא אלי ולשמוע את עצתי, כי כשיבוא אלי, אומר לו מה טוב בשבילי.

"לא תעשו עוול במשפט לא תשא פני דל" (י"ט - ט"ו)

"לא תשא פני דל" - שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו, אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות. [רש"י].

אומר ה"חתם סופר", לא כל עוול שעושה האדם אינו "צודק", לפעמים האדם מורה לעצמו היתר לעשות עוול, ומסביר זאת בנסיבות המקום והזמן, ואומר שעל פי משפט הצדק והיושר מן הראוי לנהוג כך, וכמו למשל כאשר נושא פני דל, הרי עושה זאת מתוך ראיית הצדק והיושר, שאומר: אזכנו בדין, שהרי בעל דינו של העני, עשיר, והוא חייב לפרנסו. נמצא שיש "עוול צודק", ומי שעושהו נוהג כך על פי משפט הצדק, אבל אע"פ שהוא "צודק", הוא אינו כדון, וזהו שאמרה תורה "אל תעשו עוול במשפט", היינו עוול שנעשה בצדק.

"בצדק תשפוט עמיתך" (י"ט - ט"ו)

כמשמעו, הוי דן את כל האדם לכף זכות. [רש"י].

כתוב במשנה באבות [א' - ו'] "הוי דן את כל האדם לכף זכות" - מבאר ה"שפת אמת", לפני שאתה הולך לדון את האדם עליך להתבונן ב"כל האדם", לרדת אל שורשיו מילדות, להעמיק אל צפונות נפשו, לחקור ועוד פעם לחקור בבעיותיו האישיות, בכישוריו, במצבו הכלכלי, האם 'הולך לו' בחיים או לא, ורק אחרי שהתבוננת ב"כל האדם" - יש לך את הזכות להכריע לכאן או לכאן. כי מה אתה יודע מה עבר עליו היום? ואולי עדיף לך לאמן ולתרגל את מוחך בלימוד זכות, ואפילו "מתחת לאדמה", גם בדברים כאלה שלכאורה אין כל היגיון להצדיקו, ואפילו עד כדי כך - "לעקם את שכלך" לכוון את המחשבות אל הנתיב הבלתי מסתבר, זה שאינו עולה כלל על דעתך, ולחשוב: אולי בכל זאת סיבה זו זו - אפילו שאינה הגיונית, הביאה אותו להתנהגות שכזו...

"בצדק תשפוט עמיתך" (י"ט - ט"ו)

כמשמעו. דבר אחר הוי דן את חברך לכף זכות. [רש"י].

מהי לשון כף זכות שבה נקטו חז"ל בבואם להגדיר את האופן שבו צריך אדם מישראל לשפוט את מעשה חברו? על איזו "כף" בדיוק היתה כוונתם? ה"כף" - אמר פעם בדרך צחות - ה"פני מנחם" מגור, היא כף... הנעל. כאשר האדם בא לנעול נעל, והיא צרה ובקושי מצליחה הרגל להידחק לתוכה, הרי הוא לוקח כף נעליים, דוחק בכל כוחו את כף רגלו, עד שמצליח להשחיל פנימה. וכך כאשר בא האדם ללמוד זכות על זולתו, עליו להשתמש במעין "כף נעליים", כדי שאף אם צד הזכות דחוק ובקושי ניתן להעלותו על הדעת, יכניסנו בכח לליבו, וכך ידון את חברו לכף זכות. עוד אמר בזה, כי ברצות האדם ליטול דבר מאכל המונח בתחתית הקדירה, מה יעשה - יהפוך ויגיס ב'כף' עד שימצא את אשר יחפוץ. כיו"ב הרואה בחברו חשד של צד חובה, יגיס ויהפוך הנה והנה בצד הזכות, עד שימצא את הדרך להצדיקו.

רבי אלימלך בידרמן הביא בשם ת"ח אחד, מדרך המזלג' להוציא דבר אחד מתוך הרבה, כדוגמת התוחב את המזלג בבשר הנמצא בתוך צלחת מלאה שאינו מוציא אלא את הבשר, לעומת זאת המכניס כף לקערה הרי הוא נוטל ומעלה את כל אשר נכנס בכף. כיו"ב, יש לך להביט על חברך עם 'כף' - לא למצוא רק חסרונותיו כמוציא במזלג דבר אחד מכלל דברים הרבה, אלא כשהינך מתבונן בו - בחסרונותיו, ראה נא עמהם יחד גם את המעלות שבו. ובזה פירשו את לשון המשנה [אמת א' - ו'] 'והוי דן את כל האדם לכף זכות', שלא ידון רק את אותו החסרון אלא את כל האדם - כל מהותו על שלל מעלותיו.

וכבר אמר רבי יצחק אייזיק מקאלוב, שידן את כל האדם לכף זכות בגימטריא "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". ורמזו בדבריו (נטעי אשל) שעל האדם לדון את חברו לכף זכות אף כשהדבר עולה לו ב'מסירות נפש', וסמך לדבר כי כשם שעלינו למסור את נפשנו על יחודו ואחדותו יתברך שמו כך עלינו למסור את נפשנו לדון איש את רעהו לכף זכות.

מעשה ברב גדול מישראל שדרש דרשתו בביהמ"ד גדול ומפורסם בארה"ק, והנה רואה הרב שבירכתי ביהמ"ד יושבים שניים שאינם פוסקים לרגע מלשוחח ביניהם (והדבר הפריע לרב), בגמור הדרשה עברו קהל השומעים להודות לרב על דיבוריו הנפלאים ואף אלו השניים באו בין כל הקהל... שאלם הרב, על מה הנכם מודים, וכי דבר אחד מדברי נכנס באזנכם, ויען האחד מהם, הנה חברי העומד לצדי מבני חו"ל הוא, ואינו מבין את שפתו של הרב, אלא הוא מבין רק אנגלית, ע"כ ברצונו לשמוע את דבריו החוצבים להבות אש של הרב, בא ונתיישב לידי ואנכי הקטן תרגמתי לו את כל דברי הרב בדרשתו הנפלאה. לימים סיפר הרב את דבר המעשה לפני תלמידיו, והוסיף לומר, הביטו וראו דין לכף זכות עד היכן הוא בא...

"בצדק תשפוט עמיתך" (י"ט - ט"ז)

אחד האריות שבחבורת קוצק, תחת הנהגתו של רבי מנחם מנדל מקוצק, היה רבי הירש בר מגרבוביץ, שרבים העריצוהו ואמרו עליו שהיה ראוי להנהיג עדה של ארבעים אלף חסידים. פעם ישב עם אחד מבניו: ועסק בפרקי אבות, וכשהגיעו לדברי התנא: "הוי דן את כל האדם לכף זכות", שאל הילד: "מדוע נאמר 'הוי' ולא נאמר סתם 'תדון את כל אדם לכף זכות'?" הסביר לו האב במתק שפתיו: "אמר נא בני, אם מישוהו יספר לך על אביך שהוא חלל את השבת, האם תאמין לדבר?" השיב הילד בשלילה מוחלטת, ואמר: "לא, לא אאמין!" "ואם יגידו לך שאביך שקר פעם, האם תאמין?" "אולי כן", השיב הילד בהיסוס. "יודע אתה מה, ההבדל בין שתי השאלות? ההבדל נעוץ כך. לא תאמין שחיללתי את השבת מפני שגם אתה לא מסוגל לחלל את השבת, אולם לשקר גם אתה יכול לפעמים, יוצא אפוא שכל אדם מודד את השני לפי מצבו הוא, ואם הוא עצמו לקוי בדבר מה, הוא לא מסוגל להפך בזכותו של האחר. וזהו אפוא באור הלשון במשנה 'הוי', כי הוראה יש כאן לכל אחד, 'תהא בן אדם! הפך להיות איש ראוי המתקן במעשיו, ואז תוכל לדון את כל אדם לכף זכות'...[הובא בספר בית קאצק].

"לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך" (י"ט - ט"ז)

אומרים בשם רבי חיים וואלווין, נסמכו שני הדינים בפסוק אחד, ללמדך, שבמקום שצריך אדם לספר לשון הרע והוא נמנע מכך, הרי הוא עובר על "לא תעמוד על דם רעך".

"לא תעמוד על דם רעך" (י"ט - ט"ז)

הרב מבריסק היה אומר, שצריך להיזהר כששואלים על מצבו של חולה הזקוק לרחמי שמים, ומשיבים שמצבו הוטב, שלא להיכנס על ידי זה לגדר "רודף" ח"ו. התפילות שמתפללים לרפואת החולה, הרי הן הרפואה המועילה ביותר, ודרך העולם כששומעים שישנה הטבה במצבו של החולה, מיד מתרפים מלהמשיך להתפלל עבור החולה הזקוק עוד לרחמי שמים מרובים, ונמצא שע"י שאמר שהמצב הוטב, גרם לכך שימנעו או שיפסיקו לגמרי מלהתפלל לבריאותו, והרי הוא כנוטל ממנו את הרפואה המועילה ביותר, ונכנס ח"ו לגדר "רודף".

"לא תשנא את אחיך בלבבך" (י"ט - י"ז)

אומר רבי יצחק מאיר מווארקא, אפילו אם אין ליבו בלבבך, לא תשנא אותו, כי אין בני אדם שווים בטבעם.

"לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"

(י"ט - י"ז)

כותב רבי שמשון רפאל הירש, בחרה תורתנו הקדושה כאן את התואר אח, כדי להזהיר לאדם שאם חטא איש כנגדו כך שאינו ראוי להיקרא עוד בשם "רע" וגם לא בשם "עמית", בכל זאת אחיך הוא, והשם הזה אי אפשר להפסיד ולאבד. בכל המקרים והתנאים, הוא נשאר אחיך, ולא תשנא אותו.

"לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"

(י"ט - י"ז)

שואל ה"אור החיים", מה הקשר בין "לא תשנא" למצוות התוכחה? ומסביר, כשהתורה אמרה "לא תשנא את אחיך בלבבך", כוונת התורה, שאם חברך עשה לך עוול, אל תשנא אותו בלב, ואדרבה, כנס עמו בדברים, ויכול להיות או שיתחרט על מעשיו, או שיתברר שאין מקום כלל לשנאותו, שהוא בכלל לא חטא. וזהו ההוספה, שהתורה ציוותה מיניה וביה, "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", שע"י ההוכחה יתברר לך הדבר ו"לא תשנא את אחיך בלבבך".

"לא תשנא את אחיך בלבבך וכו' ואהבת לרעך כמוך" (י"ט - י"ז - י"ח)

שואל ה"בית הלוי", מדוע לגבי אחיך כתוב הלשון "לא תשנא", ואילו לגבי "רעך" ציוותה התורה "ואהבת"? ומתריץ, לאהוב את השני זהו היסוד לקיום האנושות והחברה העולמית, לכן כשהתורה רצתה לצוות על היחס שצריך לשרור בין איש לרעהו, היא מצווה "ואהבת" - אהבה ממש. ולכן אצל אחים כשהכל כשורה, אין צורך לצוות על אהבה, כי בין כה וכה יש ביניהם אהבה, אבל כשהאהבה מתערערת, ואז השנאה עלולה להחליף את מקומה, ויותר, שנאה בין קרובים היא הרבה יותר מאשר שנאה רגילה, כזוהי מקרה אי אפשר לצוות לאהוב זה את זה, לכן ציוותה התורה "לא תשנא את אחיך בלבבך", שאם לאהוב אינך יכול, לכל הפחות אל תשנא אותו.

לפי"ז הסביר ה"בית הלוי", התורה גם נותנת הוראות איך להתנהג כלפי רב ודיין בישראל, "אלקים לא תקלל" [שמות כ"ב - כ"ז]. ואכן, כיון שגדולה שנאה ששונאים עמי ארצות לתלמידי חכמים [פסחים מ"ט:], ולא מצינו תלמיד חכם שמרחמים עליו בני עירו, וכמו שהגמ' בכתובות [ק"ה:]: אומרת, לכן ציוותה התורה "ואהבת", ואף לא ציוותה "לא תשנא", אלא ציוותה "לא תקלל", אם אינכם אוהבים אותו ואפילו שונאים אותו בלב, לפחות אל תקללו אותו.

"הוכח תוכיח" (י"ט - י"ז)

ה"חפץ חיים" פנה פעם אל אחד המגידים ואמר לו, אם אתה חושש שכל דבריך לבטלה, ואין מי שישמע אותם, דע לך שבענין זה יש לך לקחת

להחליט אם אכן דבר זה דורש תוכחה או לא, עליך לשאול זאת לפני שאתה מוכיח את רבך, הוי אומר, שעצם התוכחה טעונה שאלת רב תחילה.

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (י"ט - י"ז)

הבעש"ט היה אומר, ראשית הוכח לעצמך, ואח"כ את עמיתך, ויתברר שיש לך ג"כ חלק בחטאו, "ולא תשא עליו חטא", ולא תעמיס את החטא רק עליו.

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (י"ט - י"ז)

שעה שאתה בא לייסר אדם, תהיה פונה אליו בלשון "עמיתך" כאל חבר וידיד, בשפה רכה ובדרכי נועם, "ולא תשא עליו חטא", ואל תעשה אותו חוטא ורשע, שאם לא כן, לא יהיו לדבריך כל השפעה עליו. בדרך דומה לזה פירש האלשיך את הפסוק במשלי [ט - ח] "אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך". נשאלת השאלה, הרי החכם אינו זקוק לדברי מוסר ותוכחה, לייסר ולהוכיח צריך דווקא את הליץ, את הרשע, את הלועג לתורה ומשפילה? אלא הפשט הוא, "אל תוכח לץ", שעה שאתה בא לייסר אדם, אל תהיה פונה אליו ואומר "לץ" שכמוך, רשע שכמוך, מפני מה אתה עושה כך. אלא "הוכח לחכם", אמור לו, הייתכן, היאך זה שאדם חכם ונבון שכמוך יעשה מעשה שכזה. רק בדרך זו ישפיעו עליו דבריך השפעה כל שהיא.

הגמ' בברכות [י"ט]. אומרת, תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום וכו' ודאי עשה תשובה. אמר על כך רבי אייזל הריף בדרך צחות: כשת"ח עובר עבירה "ודאי עשה תשובה", הוא יושב לו וכותב "שאלה ותשובה", ומוכיח שעל פי הדין העבירה שעבר אינה עבירה.

שתי עובדות המאלפות בינה באיזה צורה יש לקיים את מצוות התוכחה, מתוך הספר הנפלא "אגן הסהר" עובדות והנהגות מרבי אברהם גניחובסקי זצוק"ל: רבנו זצ"ל סיפר על חכמתו של החזו"א דכאשר רצה להוכיח מאן שהוא היה עושה ואת בחכמה יתירה. ומובאים הדברים בספר מעשה איש: יהודי מנהל ישיבה היה הולך לבוש בכובע קש. הדבר לא מצא חן בעיני החזו"א שמנהל ישיבה ילך כך, ולא רצה להעיר לו ישירות על צורת לבושו, אך העיר לו בדרך כבוד ברמיזה בדברים הבאים: יש לי חקירה. הדין הוא ששן ברשות הרבים פטורה מתשלומי נזיקין ואילו קרן ברה"ר משלמת חצי נזק. מה יהיה הדין באחד ההולך ברה"ר עם כובע קש כמו זו שלך ועו תאכל את הכובע. מצד אחד זה אורחיה שדרכו של עז לאכול קש, אך מאידך גיסא זה משונה שאדם כמוך ילך לבוש בכובע קש האם יהיה חייב ברשות הרבים חצי נזק. בכך רמז לו שמשונה ללכת כך!

הגיעה פעם שמועה אל רבינו (הגר"א גניחובסקי) על רב אחד בארה"ב שפסק לבני קהילתו להיתר בהלכה מסויימת ביו"ט שני, והיה בטוח שאותו רב טועה בזה, והלך רבינו אל הסטייפלר והסכים עמו שבוודאי א"א להקל בזה ושיש לו להודיע לאותו רב שטעה בהוראתו. והנה היו בטוחים שרבינו יעיר לו בדרך כבוד וכו'. אך לא כך היו הדברים, וזהו לשון המכתב: לכבוד מרן הגאון הגדול מדברנא דאומתיה רבי... אחר דרישת שלום גאוונו

דוגמא מה"פריצים" כשהם יוצאים לציד, שמבזבזים הרבה כסף וזמן, ואינם חוסכים כל עמל בצאתם לציד. צידתו של זאב אחד, דוב אחד, צבי אחד או אריה אחד, זהו תענוגם הגדול ביותר. כך אם רק יעלה בידך לצוד בדרשותיך ובתוכחתך ר' זאב אחד, ר' דוב אחד, ר' צבי אחד או ר' אריה אחד, אין לך שכר ותענוג גדול מזה.

"הוכח תוכיח את עמיתך" (י"ט - י"ז)

הגמ' בב"מ [ל"א]. אומרת, הוכח אפילו מאה פעמים. אומרים בשם אחד מבעלי המוסר, באמירה אחת לא מספיק, לפעמים התוכחה לא נאמרה כהוגן, לפעמים לא נשמעה כהוגן. אבל אם תחזור עליה עד מאה פעמים, יתכן שפעם אחת תקלע למטרה ע"י אמירה מתאימה ושמיעה נכונה. ובשם רבי שמחה זיסל מקלם אומרים, אין הכוונה למאה פעמים ממש, אלא שלא תטיף את כל מוסרך בבת אחת, לא תשפוך את כל התוכחה בפעם אחד, אלא קצת קצת, תצביע לו על גגאיותיו וחטאיו, תחלק את מנת המוסר למאה פעמים, כדי שייטיב לעכלו.

"הוכח תוכיח את עמיתך" (י"ט - י"ז)

הגמ' ביבמות [ס"ה]: אומרת, כשם שיש מצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע. אומר בעל ההפלאה בספרו "פנים יפות", אמרו חז"ל, דבר הנשמע ולא דבר אשר ישמע, ללמדנו, שצריך האדם המקבל את התוכחה להכין עצמו לשמוע, אם ליבו לא יהיה מוכן לשמוע, כל מוסר לא יעזור.

רבי שמחה בונם מפשיסחא הגיע לביקור במעונו של גאון ישראל רבי עקיבא אייגר זצ"ל שבפוזנא. רבי שמחה בונם הוגדר כאדמו"ר אדמו"רי פולין, וכל החסידויות הפולניות יונקות מתורתו עד עצם היום הזה. היה צעיר מרעק"א בשנים ספורות. עוד לפני שנכנס לחדרו של גאון ישראל, התבטא שבבית שורה "ריח של תורה לשמה".

במהלך הביקור פנה רבי עקיבא איגר אל האורח ושאל: "יאמר לי מר, למה בפולין ייטיבו דרכיהם - ופה במדינת אשכנז הריעו דרכיהם? השיב רבי שמחה בונם, בפולין, כאשר מבחין אדם באחד שנוהג שלא כשורה, אזי תיכף ומיד מוכיחו על פניו, ואינו משגיח אם ילבין פניו ברבים [בגבולות ההלכה כמובן] וכך מתבייש יהודי להתנהג שלא כראוי. אמנם באשכנז מתנהג כל אחד בדרך ארץ... והסכים עמו רבי עקיבא איגר שזה עיקר הטעם להידרדרות באשכנז.

ואז הוסיף רבי שמחה בונם ופירש בדרכו את הפסוק בפרשת השבוע "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", שכיוון שהדרך היא שעברה גוררת עברה, לכן יש להוכיח את האדם כבר בחטא הראשון, כי אם עבר ושנה בה נעשית לו כהיתר ח"ו. (הרבי רבי בונם מפשיסחא ח"א בשם "שפתי צדיקים")

"הוכח תוכיח את עמיתך" (י"ט - י"ז)

הגמ' אומרת כסוף פרק ערבי פסחים "הוכח תוכיח אפילו לרבך", בספר חיי מוסר [ח"א עמוד קט"ז] מביא בשם רבי חיים מברסק שמוסביר, איך תוכל

הגדול, וכו' כשהייתי תחת צל קורת הדר"ג לפני כשנה בהיותי בעירכם וזה עתה נזכרתי בדברי התורה אשר נתבשרתי מהם וכו' ונטה הדר"ג לאסור להשתמש וכו'. כמה נפלא פסק זה שכן מבואר בשו"ת פלוני ויש לזה הוכחה מכאן וכו'...

בצורה זו לא ידע כלל אותו רב שהגר"א מתכוון להשפיע עליו, וממילא קיבל את דבריו.

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (י"ט - י"ח)

'את' בא בדרך כלל לרבות וללמדנו דין נוסף, ומה בא ה'את' לרבות כאן? רבי ישראל מסלנט רגיל היה לומר בזה: במקרא זה 'הוכח תוכיח את עמיתך', באה המילה 'את' לרבות את המוכיח עצמו, שגם הוא צריך לפעמים לכלול את עצמו בתוכחה...

"לא תיקום ולא תטור את בני עמך" (י"ט - י"ח)

לכאורה, במבט שטחי, הנקימה והנשירה דווקא מוצדקות - הוא לא עשה לי טובה, אף אני איני מחויב לעשות לו טובה, הן איני עושה לו רע, אלא בסך הכל איני עושה לו טובה תחת מה שהוא לא עשה עימי טובה, ורק הזכרתי לו שאני לא קמצן כמוהו - אני ממש בן אדם איכותי במיוחד, לא? אלא שאנו מאמינים ויודעים, שהכל מאת ה'. כל מה שקורה לאדם הוא משום שכך גזר עליו הקב"ה, ושום אדם בעולם אינו יכול להרע לו במה שלא נגזר עליו. גורם אחד משפיע על מצבו של האדם: כמו שכותב הרמב"ן "יעשה המצוה יצליחנו שכרו, ואם לאו יכריחנו עונשו", וכן כתוב ב"ג עיקרים, שה' עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, והוא מעניש לעוברי מצוותיו ונותן שכר טוב לשומרי מצוותיו. כל דבר שקורה לאדם הריהו רק מאת ה', ובצדק וברחמים. אותו אדם שמנע ממך ולא נתן לך מה שבקשת ממנו היה רק שליח, ולולא שזה היה מגיע לך, לא היה מגיע אליך השליח להרע לך. אותו אדם דומה רק למקל שמונף על ידי אדם, אין לו כח לפעול בעצמותו. ורק כלב, כדברי המשל הידוע, 'חושב' שהמקל שביד האדם הוא הגורם לצרותיו, והוא מתנפל על המקל.

כאשר אדם אינו נוקם ואינו נוטר - הוא מוכיח בכך את אמונתו בבורא העולם ובהשגחתו הפרטית, וכאשר הוא נוקם ונוטר הרי הוא כופר בכל אלו.

"לא תקם ולא תטור" (י"ט - י"ח)

הגמ' ביומא [כ"ג:] אומרת, כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו ת"ח. שואל רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן", איך התירו ואף חיבו את הת"ח לנקום ולנטור, והלא לאו מפורש הוא "לא תיקום ולא תטור"? ומתריץ, כל ההיתר לנקמה ולנטירה הוא בשביל חבריו, אבל בשביל עצמו חל עליו האיסור ככל אדם. וזהו שאמרו חז"ל, כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש, ומצינו, לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואזמרות, ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך [ערכו ט"ו:], נקמתו ונטירתו צריכות להיות "כנחש", ללא שום הנאה עצמית.

פעם פגע עם הארץ בכבודו של הגאון בדורותיו, רבי מאיר מארים שאפיט זצ"ל, אב"ד קוברין ובעל ה"ניר" לירושלמי. החריש על עלבונו. טענו בפניו: הלא הגמרא ביומא [כ"ג:] מביאה את דבריו של ר' יוחנן - כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח!

השיב להם: אלמלי אני עכשיו נוקם ונוטר כנחש, ובא למרום אחרי אריכות ימי אצל ב"ד של מעלה, ושואלים אותי: "מדוע היית נוקם?" "שוו בנפשכם מה קורה בשמים כשאני משיב ומצטדק: "בגלל שאני תלמיד חכם - כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר אינו ת"ח"! וכל צבאות מעלה פורצים בצחוק אדיר למראה "תלמיד חכם שכזה" ... [הובא בספר "מרכיבי תורה מעולם החסידות: חלק א'].

"לא תקם ולא תטור את בני עמך" (י"ט - י"ח)

אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו, למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, וזהו נקימה. [רש"י].

שואל ה"חוקוני", מדוע התורה לא מזהירה את האיש שמסרב להשאיל את המגל, ורק הטענה כלפי הנוקם שיש לו, לכאורה, סיבה מוצדקת שלא להשאיל לו את קרדומו? ומתריץ, כאשר הראשון לא השאיל את הקרדום, יש לתלות זאת בקמצנות ובצרות עין, כי אולי המגל חביב עליו, והקב"ה לא מכריח אדם להשאיל שלא מרצונו. אבל כשאדם עושה זאת כנקמה ומסרב להשאיל לו קרדומו, זה כבר נעשה מתוך שנאה, שהרי אם הראשון היה משאילו, חבירו גם היה משאילו. לכן אמר הקב"ה, תנצח האהבה שיש לך עליו את השנאה שיש לך איתו, ומתוך כך יבוא שלום בעולם.

"ואהבת לרעך כמוך" (י"ט - י"ח)

כתוב במדרש "ואהבת לרעך" הטפל לרעך. לכאורה אין לזה שום ביאור. מסביר ה"שר שלום" מבעלז, שלכאורה קשה, למה כתוב "לרעך", הלא הל' מיותרת לגמרי, שהרי אם היה כתוב ואהבת רעך כמוך, לכאורה לא היה חסר כלום. לכן אומר המדרש, לרעך, היינו הטפל לרעך. ועדיין צריך ביאור, מה כוונתם בזה? ויש לבאר, כתוב במשלי [כ"ז - ט"ז] "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". פירוש הפסוק הוא, כמו אדם המסתכל במראה, אם הוא מחייך, גם דמותו המשתקפת במראה מחייכת אליו, ואם הוא כועס, גם דמותו המשתקפת במראה כועסת עליו. כך גם בני אדם, "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

ה"בן איש חי" מוסיף משל נחמד, בת כפר נישאה לבן עיר, וסוף סוף גרה בבית אבן, חדרים חדרים, מראות, שטיחים ורהיטים שונים. יום אחד הגיע אחיה הכפרי להתארח, אחרי הפגישה, הראתה לו אחותו את חדרו ואמרו לו שיוכל ללכת לישון עכשיו. והנה, אותו כפרי פותח את הדלת, ורואה שממולו ג"כ נפתחת הדלת... וכששאל את האדם שעומד מולו מי אתה, גם הוא שאל אותו מי אתה? וכששאל מה אתה עושה פה, גם הוא שאל מה אתה עושה פה? ראה הכפרי שאדם זה חוצפן, וחזר אל אחותו, מדוע הדריכה אותו לחדר שמישהו אחר כבר מתגורר בו... הבינה האחיות שאחיה אינו יודע מהי "מראה", אבל לא היה זה הזמן להתחיל להסביר לו כל מיני דברים, ולכן אמרה לו, בסדר, אני מכירה אותך, הוא בחור טוב ורק

צריכים לדבר איתו יפה. אכן הלך אותו כפרי ודיבר יפה, והכל הסתדר על הצד הטוב ביותר...

אלא שעדיין צריך לברר, מדוע לא אמר שלמה המלך "מראה", מדוע השתמש להעברת הרעיון דווקא ב"מים"? מתרץ האדמו"ר מבעלז, כשאדם מסתכל במראה, הוא יכול לעמוד זקוף וממילא אינו רואה אף אחד, רק כשאדם מסתכל במים, הוא נאלץ להתכופף, ואז כשאדם כופף את קומתו ומשפיל את עצמו, הוא רואה גם את האחרים ואת מעלותיהם. והנה, "רעך", האותיות שבאות אחרי "רעך" הם "שפל", וזה כוונת המדרש, איך תוכל לאהוב את חברך? רק על ידי שתשפיל את עצמך, וזה "ואהבת לרעך" - הטפל לרעך.

"ואהבת לרעך כמוך" (י"ט - י"ח)

בגמרא [שבת ל"א]. מסופר על גוי שבא ללמוד כל התורה כולה מפי הלל על רגל אחת, והשיבו "דעלך סני לחברך לא תעביד" (מה ששנאו עליך אל תעשה לחברך). לכאורה יש להקשות, מה טעם אמר לו בלשון זו ולא כפי שכתוב בתורה "ואהבת לרעך כמוך"? אומר ה"חידושי הרי"ם", מושג הפיסגה אשר גוי מסוגל לקלוט בשכלו זהו רק הצד השלילי, לא לגרום רעה לזולת, אסור להכאיב לאף איש. ואילו את הצד החיובי, לאהוב את השני כנפשו, אין שכלו מסוגל לתפוס כל עיקר, לכן דיבר הלל אל הגוי בשפה המובנת לו.

"ואהבת לרעך כמוך" (י"ט - י"ח)

ה"מסילת ישרים" [פרק י"א] כתב, "כמוך" - בלי שום הפרש, "כמוך", בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות, "כמוך" ממש. כלומר, חייב אדם לנהוג כלפי זולתו "כמוך", כפי שהוא מביט ונוהג כלפי עצמו.

בשם הסבא מסלבודקא אומרים, כמו שאתה אוהב את עצמך לא לשם מצוה, כך אוהב את אחיך לא לשם מצוה.

בשם אחד הגדולים אומרים, בה במידה שחסר יהודי שלמות במצוות "ואהבת לרעך כמוך", באותה מידה הוא פגום במצוות "ואהבת את ה' אלוקיך".

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (י"ט - י"ח)

אומר רבי שמחה בונים מפשיסחא, האדם צריך לצייר לעצמו את היצר הרע כמו רוצח שעומד עם גרזן ורוצה להוריד לו את הראש. אמר אחד החסידים, ומה יעשה מי שמתקשה ולא מצליח לצייר אותו כך? ענה לו, זה סימן שהיצר הרע כבר הוריד לך את הראש.

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (י"ט - י"ח)

'אהבה' בגימטריה שלש עשרה, אומר רבי חיים ויטאל: כאשר שני יהודים אוהבים זה את זה, הם מגיעים לעשרים ושש, שהוא בגימטריה של שם הוי"ה. על ידי "ואהבת לרעך כמוך" מגיעים ל"אני ה'".

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (י"ט - י"ח)

בתורת כהנים נאמר: אמר רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה. ומפרש בספר "מגדלות מרקחים" על פי מה שידוע, שכל הנהגתו של הקב"ה בעולם היא במידה כנגד מידה, וכמו שכבר דרשו על הפסוק [תהילים קכ"א - ה'] "ה' צילך על יד ימיניך", כלומר, כמו שהצל עושה רק מה שאדם עושה, כך השי"ת מתנהג עם האדם לפי מעשיו. ועל פי זה יש לומר כוונת הפסוק "ואהבת לרעך כמוך", מפני שכמוך "אני ה'", כמו שאתה מתנהג כך אני מתנהג, וזה מה שאומר התורת כהנים "כמוך זה כלל בתורה".

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (י"ט - י"ח)

בספר "תולדות מנחם" מביא בשם רבי נחום מהורודנא שדיבר לפני בעלי החנויות בשוק של הורודנא, שהיו תמיד מתחרים ביניהם ועינם היה צרה איש באחיו, והוכיחם: דרך העולם, שכל אומן שונא את בן אומנתו, אבל כבר אמרה תורה "ואהבת לרעך כמוך", עליך לאהוב את רעך אע"פ שהוא כמוך. ואם אתה חושב שהוא מקפח את פרנסתך, הלא "אני ה'", אני שנותן פרנסה לכל אחד ואחד, לך ולחברך גם יחד.

"את חוקתי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאיים שדך לא תזרע כלאיים ובגד כלאיים שעטנו לא יעלה עליך" (י"ט - י"ט)

רבי איצלה מוואלוז'ין בספרו "פה קדוש" כתב "את חוקתי תשמורו", תשמור את חוקות הטבע, שאדם לא יחבר דברים בעלי טבעים שונים, ובכך יבטלם מן הטבע שהטבע בהם הקב"ה בבריאת העולם. לכן "בהמתך לא תרביע כלאים", "כלאים" מלשון בית כלא, שבו כולאים את האסירים בחדר דחוק, גם כאשר מרביע סוס עם חמור, לא יוכל טבעו של הסוס או החמור לצאת לפועל, כיון שהם דוחקים זה את זה. כמו כן, אם זורעים שני מינים כמו חיטים ושעורים, או מחברים צמר ופשתים יחדיו, משתנה טבעם. על זה הזהירה התורה "את חוקתי תשמורו", שלא ישנה דבר מטבעו על ידי שיערבבו מין בשאינו מינו.

"שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך" (י"ט - י"ט)

הטעם שאסרה התורה "שעטנו": כתב בספר ה"רוקח" כידוע קרבנו של קין היה מפרי האדמה - פשתן, והבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן - כבשים עם צמר, וכשם שהקב"ה לא רצה אז שיתערב פשתן עם צמר, כך לא יתערבו לעולם, כי הרצח הראשון נעשה ע"י זה.

"קודש הילולים לה'" (י"ט - כ"ד)

מפני מה נצטוינו לאכול המעשרות בירושלים? כתב בעל "החינוך" [מצוה רמ"ז] "כי מתוך כך יקבע מושב קצת בנין באותו המקום ללמוד תורה שם, כי שם מורי התורה ועיקר החכמה".

"לא תאכלו על הדם" (י"ט - כ"ו)

חז"ל [ברכות י"ע"ב] דרשו על פסוק זה "לא תאכלו על הדם" - לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם".

"לא תאכלו על הדם" (י"ט - כ"ו)

בברייתא בסנהדרין [ס"ג]. מצויים חמישה פירושים שונים לפסוק זה, אשר מהם נלמדים חמש הלכות בחמישה מקצועות שונים בתורה, וכולם נפסקים להלכה!

"המלבי"ם בפירושו מסביר, כי יסודן של כל הדרשות נעוץ בהסבר המילה "על", לה יש חמש משמעויות שונות, ומכל אחת מהן נלמדת הלכה נפרדת.

א. עם, ככתוב [שמות ל"ה - כ"ב] "ויבאו האנשים על הנשים". משום כך אין לאכול "על הדם" - עם, כלומר, מבהמה שעדיין לא יצאה נפשה - דמה.

ב. ליד, ככתוב [שמות י"ד - ט"ו] "וישיגו אותם חונים על הים". לפיכך, אין לאכול את הבשר ליד הדם. היינו: אסור לאכול מבהמות קדשים שדמה עדיין מצוי במזרק וטרם נזרק על המזבח.

ג. בגלל, ככתוב [בראשית כ"ג - ג] "הנג מת על האשה". לפיכך, אין אוכלים סעודת הכראה על הרוג בית דין.

ד. אחרי, ככתוב [במדבר כ"ח - י"ז] "על עולת התמיד". לפיכך, סנהדרין שהרגו את הנפש אינם אוכלים באותו יום.

ה. אָל, ככתוב [שמואל א', א' - י'] "ותתפלל הנה על ה'". לפיכך, מזהירה התורה, כי אכילתו של בן סורר ומורה עלולה להביאו לדם - למיתה.

"ולא תעוננו" (י"ט - כ"ו)

אמרו חז"ל, "מעונן" זה המאחז את העיניים. החינוך [מצוה ר"ג] כתב, שהאיסור הוא גם בכל ה"קוסמים" למיניהם שעובדים עם זריזות ידיים. וכלשונו, שיקח חבל וישימו אותו בכנף בגדם לעיני האנשים ואח"כ יוציאו ממנו נחש, וכן ישליכו טבעת באויר ואח"כ יוציאו מפי אחד מהעומדים לפניהם, עיי"ש.

"לא תקיפו פאת ראשכם" (י"ט - כ"ו)

כתב ה"מושב זקנים" בשם ר"א מגרמייזא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שיהיו עתידים כמרי הנצרות יש"ו להקיף פאת הראש, על כן הקדים וציווה "לא תקיפו פאת ראשכם", כדי להבדיל בין טהור לטמא.

"ולא תשחית את פאת זקנך" (י"ט - כ"ו)

הקשה בעל "חידושי הרי"ם": מדוע בגילוח הזקן, שהיא מהעבירות החמורות, שיש בו ה' לאוין, לא עשו חכמים שום סייג וגדר, ומותר במספרים כעין תער? ומבאר, טעם הדבר, לפי שבזמן החכמים היה מחלוקת גדולה בין החכמים והצדוקים, הצדוקים טענו שאם יעשו סייגים וגדרים, הדבר יכביד על האדם ויבוא להימנע לגמרי מלעשות המצוה, והחכמים אמרו שאם לא נעשה סייג יבוא להקל במצוה לגמרי. והיה מחלוקת גדולה, ובאו לידי פשרה, שיקחו מצוה אחת של גילוח הזקן, שיש בה ה' לאוין, ובטח כל אדם יזהר בה, ולא יעשו סייג, ונראה מי יצדק. ומזה נצמח שלא עשו החכמים שום גדר וסייג במצוה זו. [וסיים]: עתה רואים באמת מה שיצא, שהחכמים צדקו.

על לאו זה היה רבי אברהם מטיקטין אומר, אנו בוכים בסליחות "עווננו רבו מלמנות", שכן על פי הדין המגלח זקנו עובר על חמשה לאוין בכל שתי

וכתב רבינו אפרים: לא תאכלו על הדם בגימטריא: מ"ט. כי מ"ט ברכות מברך אדם בשחרית קודם האכילה, נטילת ידים לתפלה, ומ"ו ברכות בתפילת השחר, ונטילת ידים לאכילה וברכת המוציא, הרי מ"ט. וזוהי האזהרה: "לא תאכלו" אסור לאכול "על" לפני, שהתפללתם "הדם" מ"ט ברכות, הראוי לברכך קודם האכילה.

לתועלת ההבנה נפרט את המ"ט ברכות:

- 1) על נטילת ידים. 2) אשר יצר. 3) המחזיר נשמות. 4) לעסוק בדברי תורה. 5) אשר בחר בנו וכו'. 6) להתעטף בציצית. 7) להניח תפילין. 8) על מצות תפילין. 9) הנותן לשכוי בינה. 10) שלא עשני גוי. 11) שלא עשני עבד. 12) שלא עשני אשה. 13) פוקח עורים. 14) מלביש ערומים. 15) מתיר אסורים. 16) זוקף כפופים. 17) רוקע הארץ על המים. 18) המכין מצעדי גבר. 19) שעשה לי כל צרכי. 20) אוזר ישראל בגבורה. 21) עוטר ישראל בתפארה. 22) הנותן ליעף כח. 23) המעביר שינה. 24) ברוך שאמר. 25) ישתבח. 26) יוצר אור. 27) אהבה רבה. 28) גאל ישראל. 29) מגן אברהם. 30) מחיה מתים. 31) אתה קדוש. 32) אתה חונן. 33) השיבינו. 34) סלח לנו. 35) ראה נא בענינו. 36) רפאינו ה'. 37) ברך עלינו. 38) תקע בשופר. 39) השיבה שופטינו. 40) ולמלשינים. 41) על הצדיקים. 42) ולירושלים. 43) את צמח דוד. 44) שמע קולינו. 45) ברכת העבודה. 46) מודים, 47) שים שלום, 48) על נטילת ידים. 49) ברכת המוציא.

"לא תאכלו על הדם" (י"ט - כ"ו)

הגמ' בברכות [י:]: לומדת מפסוק זה שאסור לאכול לפני שתתפללו על דמכם. המגיד ממזריש היה אומר, עיקר חיותו של האדם זה מדמו, ושם העצם שלו הוא "דם", אבל כשהוא מתפלל לקב"ה, לאלופו של עולם, משיג גם "אלף" ונעשה אדם, וכשלא מתפלל, יישאר "דם". וזהו שנאמר "לא תאכלו על הדם" - שלא תאכלו קודם התפילה, כשיש לך עוד שם "דם".

פעם הזדמנו כמה אורחים לביתו של עשיר, ובעה"ב העשיר האריך בתפילה, והאורחים הרעבים חיכו. שמע מהמעשה האדמו"ר רבי זאב מסטריקוב, ואמר, מקור האיסור לאכל לפני התפילה הוא מ"לא תאכלו על הדם", ובאיסור דם הדין הוא שיש להניח הבשר מלוח שעה אחת, ולכבוד האורחים מספיק שמונה עשרה דקות. ואם הקילו בדם לכבוד אורחים, מן הראוי להקל ולא להאריך בתפילה לכבוד האורחים.

"לא תאכלו על הדם" (י"ט - כ"ו)

הגמ' בסנהדרין [ס"ג]. אומרת, מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש, שאין טועמין כלום כל אותו היום, ת"ל "לא תאכלו על הדם". כותב הרבנו בחיי, מטעם זה ציוותה התורה להתענות ביום כיפור, שהוא יום הדין בדיני נפשות. ואם בנפש אחד הוא מוזהר מלאכול שלא תטרידנו האכילה, ק"ו שיש להזהר בנפש עצמו שלא ישע.

שערות. ואם אדם מתגלח כל ימיו בתער, אפילו הוא יודע חשבון מצוין, לא יוכל למנות את מספר הלאוין שעבר עליהם בימי חייו.

איש חסיד שסטה מדרך החסידות וגילח וקנו בתער, בא פעם לפני רבי ישראל יצחק מאלכסנדר, כשהוא לבוש מעיל פרווה יקר ערך. התחיל הרבי להחליק בידו על צווארוננו של המעיל, ואמר כמה יפה מעיל זה. האיש ראה שהרבי מוצא ענין בפרווה שלו, התחיל לשבח את המעיל כי זאת היתה הפרווה הכי יקרה ביריד, ושילם בעדה טבין ותקילין, וכל חבריו מקנאים בו... הרבי עומד כל הזמן ומחליק בידו על שערות הפרווה. לבסוף שאלו הרבי: הגד נא: במקרה שהשערות נמרטות כאן, יש עוד איזה ערך לפרווה זו? אז היא לא שווה כלום... הרים הרבי את ידו מעל הפרווה ושם אותה על לחיו המגולח למשעי ואמר לו "נו"...

"וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם" (י"ט - כ"ה)

בעלון "אז נדברו" מובא תיאור נפלא המבאר את מהות איסור כתובת קעקע בבשר. ואלו הם דבריו ככתבם וכלשונם.

אף פעם לא הבנתי מה פשר היצר הרע המוזר של החילונים לעשות קעקוע... גם מוכער... גם הבנתי שזה כואב... מצטער... מה... מה... מה יש בזה?? למה הם עושים את זה??

אבל אם הם בכל זאת עושים את זה... ובפרט אם התורה מזהירה שלא לעשות את זה... כנראה שיש פה משהו. עד שיום אחד ישבתי באוטובוס ושמעתי דו שיח של איש זקן עם צעיר חילוני שכל גופו מלא קעקועים... הוא שאל אותנו בידידות: מה הענין?? בשביל מה זה?? ו... והוא הסביר את עצמו!! ויש לציין שהוא הסביר את עצמו מאוד יפה... עד כדי כך.. שאפילו אני הבנתי את הרעיון שעומד מאחורי זה!!!

הוא הסביר לזקן ואמר לו כך:

תבין... בן אדם עובר כל מיני תקופות משמעותיות בחיים... תקופות ש... שהותירו עלי חותם... לדוגמא: היום שבו קיבלתי תואר... זה היה יום משמעותי בשבילי בחיים... רציתי להנציח אותו... איך... איך מנציחים כזה יום?? בשביל זה מיד אחרי הריגושים... והטקס הרשמי... הלכתי ועשיתי קעקוע... הנה... בצוואר... אתה רואה?? זה!! מהיום זה מונצח!!! הנצחתי את האירוע הרשמי הזה... ו... והנה... אתה רואה את הקעקוע השני... ליד האוזן... זה הנצחה של היום האחרון של הצבא... הנה... זה מונצח... ו... וכן הלאה והלאה.

נאלמתי דום!!! הזדעזעתי עד עמקי נשמת... הוא צודק!!!

אתה יודע מה הוא אומר פה?? אתה יודע מה העומק של הדברים שלו?? הבן אדם הוא נצחי!! כי סוף סוף יש לו נשמה... והנשמה שלו היא נצחית... וממילא האדם מרגיש צורך להנציח דברים... אבל דא עקא... מה נעשה שמיודענינו האומלל בכלל לא יודע שיש לו נשמה... רק מה? הוא בטוח שהכל מתחיל ונגמר בגוף!!! בזה מסתיימת הנצחה שלו!!!! בשבעים שמונים שנה שהמכונה הזו מסתובבת פה... ממילא: אותו צעיר חילוני... ברגע שהוא עובר איזה שלב משמעותי בחיים שלו... הוא מרגיש צורך נואש להנציח אותו... נו... איפה המקום הכי מונצח בעולם?? הגוף!!!! צריך להנציח את זה על הגוף!!!!

זה פשוט לשבת ולבכות!!!! ועל זה התורה צועקת: גיוואלד!!! וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם... אתה מחפשים להנציח?? אל תעשו את זה על הגוף!!!! אל תחשבו לרגע שהנצחיות מקומה בגוף!!! כי אין דבר חולף ועובר כמו הגוף... תתרומומו... תגדלו... תצאו מהבועה... תבינו שיש מעבר... תבינו שההנצחה היחידה שיש בעולם היא בנשמה שלכם... תבינו שהקעקוע וההנצחה היחידה שאפשר לעשות זה רק בנשמה!! הנשמה שלנו כביכול מלאה קעקועים... חיובים ושליילים... לטוב ולמוטב... כשאדם עושה מצוה הוא זוכה לעולם הבא... מה פירוש עולם הבא?? נצח!!! מה פירוש נצח?? נצח הכוונה היא שברגע שעשית מצוה... זה לא איזה משהו חיצוני... זה לא איזה מלאך זר שעומד בצד ומחייך לך... זה השתלה וקיבוע בעצם הנשמה... קיבעת את המצווה בתוככי הנשמה שלך... בדיוק כמו שאדם שעושה קעקוע... אז זהו... זה נהיה חלק מהגוף שלו... ככה המצוה הזו היא נהפכת לחלק מהנשמה... והיות והנשמה היא נצחית אז המצוה נהפכת לנצחית... זה הכוונה שכשאדם עושה מצוה... הוא זוכה לעולם הבא!! כי הוא זוכה להנציח את המצוה שלו במקום היחיד שניתן לבצע הנצחה! איפה?? בנשמה!!!!

באותו יום קיבלתי הרגש חדש במילים "ולא שמנו כמושפחות האדמה"!!! יש אנשים שמנציחים את עצמם באדמה... מנציחים בגוף שכולנו יודעים שהוא נעלם באדמה... לא נותר לנו אלא "ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים" אשרינו שזכינו להידבק בנצחיות!!! ולזכות לנצחיות אמיתית!!!

"ולא תזנה הארץ" (י"ט - כ"ט)

אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם. [רש"י].

בספר "מליץ יושר" כתב, "צא ולמד", שעיקר הצמיחה של ארץ ישראל לא נתבטלה ולא מתבטלת לעולם, גם כאשר נגזר על ארץ ישראל שלא תצמיח, עוברת צמיחתה למקום אחר. נמצא, שכל הברכה והשפע שבחוץ לארץ, יסודם ושורשם מארץ ישראל.

"את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה'" (י"ט - ל')

ה"ש"ה" הקדוש מביא רמז נפלא לגמ' בשבת [ק"ה]: "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים", "שבתות" לשון רבים, ומיעוט רבים שנים. "אם את שבתותי תשמורו" אז "ומקדשי תיראו", תזכו לראות את בית המקדש.

"את שבתותי תשמורו וכו' אל תפנו אל האובות ואל הידעונים" (י"ט - ל' - ל"א) ב"ספר חסידים" שואל, מדוע נסמך איסור לפנות אל האובות והידעונים, לצייוי שמירת השבת? ומתקן, "ושאל אחד מן הזקנים", מי שהלך במדבר ושכח איזה יום הוא שבת, ויש שם אוב וידעוני, אם יכול לומר לגוי להעלות בזכרו כדי לדעת איזה יום, שאם לא יעלה אז יידע אותו היום שהוא שבת (שהגמ' בסנהדרין [ס"ה]: אומרת שהבעל אוב אינו עולה בשבת?) וזה שרמזה התורה בסמיכות הפסוקים, "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים" אפילו לשם קיום מצוות "את שבתותי תשמורו".

"אל תפנו אל האבות ואל הידעונים" (י"ט - ל"א)

"מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן ויראת מאלקך אני ה'" (י"ט - ל"ב)

רבינו האלשיך הקדוש זצ"ל באר פסוק זה כהמשך הכתוב שלפניו: "אל תפנו אל האבות ואל הידעונים, אל תבקשו לטמאה בהם, אני ה' אלקיכם". אל תפנו לבעלי כוחות אל טבעיים למיניהם, הקוראים בכף היד, בקפה ובקלפים, וכל אותם הבלים. איסור הוא. אם תרצו לדעת מה לעשות, מה הדרך הטובה שתביא להצלחה ומאיזה צעד להמנע - "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן". תנו כבוד למבוגרים

ולחכמים, ותשאלו בעצתם. ולא משום שם נביאים, או ניחוננו בכוחות נסתרים, אלא משום שהבורא יתברך ישים בפיהם את התשובה הנכונה עבורכם, כמו שהבטיחוננו חז"ל: "כל הנמלך בזקנים מצליח" [שמות רבה ג - ח]. וזהו: "ויראת מאלקך אני ה'".

"מפני שיבה תקום" (י"ט - ל"ב)

כתב בעל ה"הפלאה", כי באמת הדור הקודם הוא יותר טוב מהדור הבא, "דור לדור ישבח מעשיך", כל דור משבח את המעשים של הדור הקודם. "ואם הראשונים כמלאכים, אנו כבני אדם".

"מפני שיבה תקום" (י"ט - ל"ב)

הגמ' בקידושין [ל"ג]: אומרת, כל ת"ח שאינו עומד בפני רבו נקרא רשע, ואינו מאריך ימים. שואל ה"חתם סופר", מדוע העונש "ואינו מאריך ימים"? ומתריץ, יש כאן מידה כנגד מידה, כי אם הוא אינו עומד בפני רבו, עונשו שלא מאריך ימים, ולא יזכה שיקיימו בו "מפני שיבה תקום".

מסופר על רבי נחום רבצינסקי, המשגיח בשיבת קעשינוב, שהיה חסיד נאמן לרבו רבי מנחם מביאן טשערנוביץ, ומבוגר מהרבי בחצי שנה. פעם שאל אותו הרב, ההינד מבוגר ממני? ענה, הרבי הוא המבוגר ואני נולדתי קודם...

"והדרת פני זקן" (י"ט - ל"ב)

הגמ' במכות [כ"ג]: אומרת: אמר רבא כמה טיפשים האנשים, שקמים לכבוד ס"ת העובר לפניהם, ואילו לפני אדם חשוב אינם קמים. שהרי בתורה כתוב "ארבעים יכנו", ובאו החכמים והורידו לשלושים ותשע. שואל רבי שלמה זלמן אויערבאך, אם הם לא קמים לת"ח, מדוע הם נקראים טיפשים, הרי הם עוברים על מצות עשה, שהגמ' בקידושין [ל"ג]: אומרת, "זקן - אין זקן אלא מי שקנה חכמה", "והדרת - קימה שיש בה הידור". א"כ עלינו לקרותו רשע ולא טיפש? ותריץ, אכן מדובר כאן באותם שקמים בפני תלמיד חכם כדת וכדין, אבל לא באותה חביבות שהם מרגישים כלפי ס"ת, שכאשר הוא עובר כולם קמים ומנשקים אותו ומלווים אותו עד ההיכל ומתייחסים אליו בכבוד גדול. ואילו תלמיד חכם שעובר, אין כל כך חביבות כמו בספר תורה. אדם העושה כן הוא טיפש, כי הוא לא מבין את הגדלות של הת"ח יותר מס"ת, הוא לא מבין את ערכו של התלמיד חכם, שעליו דרש רבי עקיבא בגמ' בבבא קמא [מ"א]: את הפסוק "את ה' אלקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים. תלמיד חכם הוא

מציאות של גילוי ה' יתברך בעולם, הוא ספר תורה חי ומהלך ומאיר לעולם כבית המקדש.

"מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" (י"ט - ל"ב)

יש לדקדק, מדוע בשיבה נאמר ה"פני" קודם, ובזקן נאמר ה"פני" אחרי ההידור?

משיב על כך ה"כתב סופר": כי בפני זקן ממש אתה מחוייב לעמוד בלי כל טענות ומענות. אבל זקן לפי דברי רבותינו הוא זה שקנה חכמה, ולגבו אתה צריך לבדוק תחילה את "פניו" אם הוא ראוי לכך...

"והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה" (כ - כ"ה)

אין צריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין וניכרין הם, אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלוא שיערה. [רש"י].

כתב ה"רמח"ל" ב"מסילת ישרים" [פרק י"א], ואמרו לשון זה בסיום מאמרם וכמה בין להראות כמה נפלא כח המצוה "שחוט השערה מבדיל בין טומאה לטהרה ממש".

שואל רבי משה פיינשטיין, מדוע "אין צריך לומר בין פרה לחמור אלא בין נשחט רובו לחציו", והלא שניהם אסורים מן הדין, ומה בין זה לזה? ומתריץ, שיש הבדל גדול, ההבדלה בין פרה לחמור מפורשת בתורה שבכתב, ואילו ההבדל בין נשחט רובו לחציו הוא דין בתורה שבע"פ, לכן באו חז"ל לומר, שעלינו לקיים את ההבדלה שמקורה בתורה שבע"פ, כפי שאנו נוהרים בהבדלה המפורשת בתורה שבכתב.

"והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור" (כ - כ"ה) בספר "הכתב והקבלה" שואל, מפני מה נאמר בבהמה "הטהורה" תחילה, ובעוף "הטמא" תחילה? ומתריץ, בשני המינים התורה מצביעה על מיעוט שבוררים מן הרוב: בבהמות צריך לברור הטהורות מן הטמאות, שכן רוב הבהמות טמאות הן, ואילו בעופות צריך לברור את הטמאות מן הטהורות, שרוב העופות טהורים הם.

בשם הגרי"ז מבריסק מתרצים, כתוב ברמב"ם בהלכות מאכלות אסורות [פ"א ה"א], מצות עשה לידע הסימנים שמבדילים בהן בין בהמה חיה ועוף ודגים וחגבים שמותר לאוכלן, ובין שאין מותר לאכלן, שנאמר "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור". מחדש הרב מבריסק, שבדין התורה של "והבדלתם", כלולה גם הידיעה, שכל אחד ואחד חייב לדעת את הסימנים המבדילים בין הטמא לטהור, שכאשר ירצה לאכול בשר, לא יכשל במאכלות אסורות. אבל יש הבדל בין בהמות לעופות, בבהמות, הסימנים המבדילים בין טמא לטהור הם הסימנים הטהורים, כי בבהמה אין סימני טומאה. לעומת זאת אצל העוף, הסימנים המבדילים הם הסימנים הטמאים, שהרי אין בו סימני טהרה. וא"כ, כדי לראות את ה"והבדלתם", אז בבהמה צריכים לדעת סימני טהרה, ואילו בעוף צריכים לדעת סימני טומאה. וזהו שדקדקה התורה והקדימה את "הטהורה" בבהמה ואת "הטמא" בעוף, באה התורה ללמדנו, כי עלינו לדעת את הסימנים שבבהמה ובעוף, ולכן בבהמה צריכים לדעת רק את

סימני הטהרה, וממילא הטמאים הם אותם שאין בהם את סימני הטהרה, ואילו בעוף יש לדעת את סימני הטומאה, וכל שאין בו את סימני הטומאה, טהור הוא.

"והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (כ"ב - ב"ו)

רבי חיים מוואלוז'ין היה אומר, אם היהודים לא מקדשים, אז הגויים מבדילים. ידוע הפתגם: אם היהודי לא עושה קידוש הגוי עושה הבדלה.

רבי אלחנן וסרמן בספרו "עקבתא דמשיחא" כותב: בשם הגאון בעל "בית הלוי" אומרים, כתוב "המבדיל בין אור לחושך בין ישראל לעמים", בין אור לחושך יש מרחק ידוע וקבוע שהוא "בין השמשות", ואין בכח ילוד אשה להוסיף או לגרוע על מרחק זה, גם בין ישראל לעמים יש מרחק ידוע המבדיל ביניהם, אם היהודים מדלגים על הגבולות ומתקרבים לגויים יותר מן המדה, הגויים דוחפים אותם חזרה למקומם הקבוע.

יוצא מדבריו, כי באופן יחסי למידת ההתקרבות מצד היהודים, באה גם הדחיפה מצד הגויים. נוכחנו לדעת זאת במדינות שהיהודים התבוללו כמעט לגמרי בין שכניהם, שם ספגו גם דחיפה איזומה מידם. יש פתגם האומר "קשה להיות יהודי", אבל בזמן האחרון קשה פי שבע ליהודי להיות גוי, שהרי הגויים שולחים אותנו מעל פניהם. גם במצרים, בשעה שהשעבוד הכביד מאוד על בני ישראל, התחילו בני ישראל מקרבים עצמם אל המצרים, כי חשבו שבוהו יקלו מעליהם את העבודה הקשה. מה עשה הקב"ה? "הפך לבם לשנוא עמו" [תהילים ק"ה - ב"ה], שנאתם של המצרים עוד גברה אל היהודים מבקשי קרבתם, עד שנוכחו היהודים ועמדו על טעותם, ואז באה גאולתם.

בעלון "אש דת" מביא בשם הרב שמעון וויס, על מה שאומרים בליל הסדר "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו וכו' והקב"ה מצילנו מידם", מה עמד לאבותינו ולנו? זה שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, זה עמד לנו שנשארנו עם ישראל. רבי שמואל לנדא, בנו של ה"נודע ביהודה", אמר, "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם", שאם לא הייתי עושה את ישראל למאוסים ולמגעילים, הגויים כבר מזמן היו מכלים אותנו.

אל רבי מרדכי מלכוביץ בא אחד מן החסידים ואמר לו: הפריץ פעם אהב אותי, ועכשיו החל להתנכל אלי. אמר לו הרב: כל זמן ששנאת את הפריץ, לא היה איכפת לה' שהוא אוהב אותך. ראית שהוא נחמד, והתחלת לאהוב אותו, לא היתה ברירה להקב"ה, אלא שהפריץ ישנא אותך.

"ואבדיל אתכם מן העמים" (כ"ב - ב"ו)

ראב"ע אומר: מניין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אי אפשר ללבוש כלאיים, אלא יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, ת"ל ואבדיל. [רש"י].

שואל הרבי מקוצק, מה הפסול שאדם מואס בדבר אסור, אדרבה, זה מראה על מעלתו של האדם, שנפשו מואסת בדברים שהתורה אסרה, וכמו שכתוב בתהילים [צ"ז - י"ז] "אוהבי ה' שנאו רע" ומתוך, אם האדם

היה מרגיל עצמו לפרוש מדבר אסור בגלל שהוא מאוס בעיניו ונפשו קצה בו, יש לחשוש שיגיעו זמנים שלא יהיה מה לאכול, ואז בליט ברירה יאכל ויכשל במאכלים אסורים. ועוד, גם אם האדם לא אוכל כי המאכל מאוס לו, מי יאמר שתמיד זה יהיה מאוס בעיניו, יתכן שביום מן הימים יתברר לו שהמאכל אינו מאוס כל כך ואפשר לתבל אותו עד שהוא יהיה טעים, ושוב הוא עלול לבוא לידי מכשול. לכן אמרה התורה, שעל האדם להתרחק מהעבירה לא בגלל שנפשו קצה בה, אלא מכח גזירתו יתברך, וע"י שיקבע בליבו את רצון הקב"ה וציווי התורה, לא יבוא לעולם לידי מכשול בדבר אסור.

"דמיהם בם" (כ"ב - ב"ו)

חסידים מספרים, האדמו"ר רבי מנדלי מקוצק פתח בליל שבת אחד את דלת חדרו, שישב בו שנים רבות סגור ומסוגר, נכנס לבית המדרש, נפנה אל החסידים שישבו שם, קרא אליהם ושאל, מה פרשה קוראים השבוע? "קדושים" השיב אחד החסידים. וכולו מבוהל, כך! קדושים! חזר הקוצקאי על המילה מספר פעמים, קדושים! וכי יודעים אתם שהתורה "נעוץ סופה בתחילתה"? כך הוא בתורה כולה, בכל פרשה ופרשה. פרשת השבוע פותחת "קדושים תהיו" ומסיימת "דמיהם בם", יעלה הדבר בדם, יישפך דם, אבל "קדושים תהיו"!

נערך לדפוס לע"נ המחנך

רבי דוד בן רבי חיים הכהן עדני זצ"ל
נלב"ע כ"ה בניסן תשע"ד.

ולע"נ אחיו בעל-הייסורים
ראש ישיבת נתיב השבים באר-שבע הגה"צ
רבי שלום בן רבי חיים הכהן עדני זצ"ל
נלב"ע כ"ו בניסן תשע"ו.

ולע"נ אחיו בעל-הייסורים
ר' שמואל בן אבי חיים עדני הכהן ז"ל
נלב"ע י' באדר א' תשע"ט

לרפואת רעייתו הרבנית
סגולה תחי' בת שרה זוהרה

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש

לשלוח בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com